

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HRVATSKA

RIJEČ

BROJ 1180

28. STUDENOGA 2025. CIJENA 50 DINARA

Ples i *pisma* Šokadije

SADRŽAJ

6

Javna rasprava o Akcijskom planu
za ostvarivanje prava
nacionalnih manjina
**Potreban veći proračun
i jasne mjere**

10

Što lokalne zajednice trebaju znati
o novom razdoblju EU fondova
**Trendovi – digitalno
i održivo**

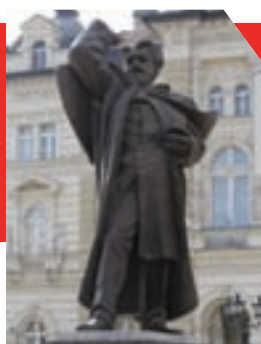
12

Prof. dr. sc. Zoran Stojilković,
redoviti profesor Fakulteta
političkih nauka u mirovini
**Demokracije nema
ako ne postane
dio svakodnevne rutine**

16

Tragovi hrvatskih kipara u Srbiji (XI.)
**Miroljub, Miletić
i Neznani junak**

24

Prekogranični projekt UBH-a
Dužijanca i Grada Pakraca
**Impozantna sjenica
upotpunila risarski salaš
u Đurđinu**

30

Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini
**Od psihološke drame
do dokumentarnih
ostvarenja**

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova
Hrvatska riječ, Preradovićeve 11
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

vlč. Vinko Cvijin (predsjednik), vlč. Josip
Ivešić, Mirjana Stantić, Gordana Jerković, Ne-
venka Tumbas, Renata Kuruc, Marica Stantić,
Amalija Šimunović, Mirjana Trkulja

RAVNATELJICA:

Karolina Bašić
e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

Ivana Petrekanić Sič
(koordinatorka dopisne službe)
dr. sc. Jasminka Dulić
(novinarka, urednica političke rubrike)

Željka Vukov
(novinarka, urednica društvene rubrike)
Davor Bašić Palković
(novinar, urednik rubrike kultura)
Ivan Ušumović
(novinar, urednik sportske rubrike)
Zvonko Sarić
(novinar)
Jelena Dulić Bako
(novinarka)
Suzana Darabašić
(novinarka dopisništva Srijem)
e-mail: desk@hrvatskarijec.rs
LEKTOR:
Zlatko Romić
TEHNIČKA REDAKCIJA:
Thomas Šujić (tehnički urednik)
Jelena Ademi (grafička urednica)
FOTOGRAFIJE:
Nada Sudarević

FINANCIJE I RAČUNOVODSTVO:

Mirjana Trkulja
(tajnice@hrvatskarijec.rs)
(distribucija@hrvatskarijec.rs)

ADMINISTRACIJA:

Branimir Kuntić
TELEFON: ++381 24/55-33-55;
++381 24/55-15-78;
++381 24/53-51-55

TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230

E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs

WEB: www.hrvatskarijec.rs

TISAK: Rotografika d.o.o., Subotica

List je upisan u Registar javnih glasila
Agencije za privredne registre Republike Srbije
pod registarskim brojem: NV000315
COBISS SR-ID 109442828

CIP - Katalogizacija
u publikaciji Biblioteka
Matice srpske, Novi Sad
32+659.3(497.113=163.42)

Forma ispred suštine

Europska komisija obvezala je Srbiju da u okviru poglavlja 23 u procesu pristupanja Europskoj uniji izradi i Akcijski plan za ostvarivanje prava nacionalnih manjina. Presedan je to napravljen za Srbiju, jer takva obveza nije postojala za druge zemlje koje su bile u procesu pregovora s Europskom unijom.

Kada je usvojen prvi (i za sada jedini) Akcijski plan 2016. godine, bilo je to u resoru Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu. Rok važenja bio mu je četiri godine, što znači da je u 2021. godini Srbija trebala imati novi Akcijski plan. U međuvremenu mijenjao se Zakon o Vladi, pa su nacionalne manjine »pripale« Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog. Na čelu ovog ministarstva treći je ministar, a Akcijski plan još uvijek nije usvojen.

Sada je (nakon višemjesečnog rada) do javne rasprave stigao novi Prijedlog Akcijskog plana. I ako bude usvojen (jer do tog stadija stigli su i tu i ostali i neki raniji prijedlozi) pitanje je hoće li on suštinski utjecati na unaprjeđenje položaja nacionalnih manjina, ostvarivanje prava, financiranje ili će samo zadovoljiti formu.

Da su problem početni podaci kazala je i ekspertkinja koja je radila na Akcijskom planu, ali neshvatljivo je da jedan takav dokument koji ima postavljene ciljne vrijednosti u 2029. godini nema potpune podatke od kojih se kreće.

Nepoznate su i financije, odnosno koliko će biti izdvojeno za provođenje Akcijskog plana.

Javna rasprava traje do 4. prosinca. Nakon toga čeka se daljnja sudbina Akcijskog plana.

Z. V.

Anušić: Nema zelenog svjetla za ulazak Srbije u EU dok se ne otkrije sudbina nestalih

Hrvatski ministar obrane **Ivan Anušić** izjavio je da Hrvatska neće dati Srbiji zeleno svjetlo za ulazak u EU dok se ne riješi pitanje nestalih osoba, objavila je Hrvatska radiotelevizija.

»Pitanje nestalih osoba i pitanje ulaska Srbije u Europu su dva povezana pitanja«, rekao je Anušić novinarima nakon ispraćaja 44. kontingenta hrvatskih vojnika u misiju KFOR na Kosovu.

Ne može se desiti, dodao je on, da jedna zemlja nema riješena bilateralna pitanja s drugom, a da druga, u ovom slučaju Hrvatska, da zeleno svjetlo za ulazak u EU.

»Pitanje nestalih ključno je u odnosima Hrvatske i Srbije i očekujemo da Srbija ispuni svoju obvezu«, naglasio je Anušić.

Hrvatska još traga za posmrtnim ostacima 1.740 osoba.

H. R.

Pokrajinska vlada

Najbolje iz Vojvodine

Predsjednica Pokrajinske vlade **Maja Gojković** uručila je 24. studenoga certifikate s oznakom kvalitete *Najbolje iz Vojvodine* za 18 novih korisnika u kategorijama programa, manifestacija, usluga, starih zanata i proizvoda. Prava na korištenje znaka, na period od tri godine, produžena su za još jedanaest korisnika, objavila je Pokrajinska vlada.

Gojković je posebno istaknula važan iskorak u pogledu novih nositelja ovog priznanja u području kulture – Baleta Srpskog narodnog pozorišta, galerije *Bel Art* i izdavač-

ke kuće *Prometej*. Njihovo prisustvo u programu, kako je naglasila, podsjeća nas da kultura nije samo prateći element društva, već njihov temelj i duša.

»Još jednom potvrđujemo da Vojvodina stvara, njeguje i podržava izuzetnost u svim segmentima – od proizvodnje i zanata, preko turizma i manifestacija, do vrhunskog umjetničkog stvaralaštva. Cilj programa ostaje jasan: da afirmiramo ono što je vrijedno, autentično i najbolje u Vojvodini, da podržimo domaće proizvođače i stvaraoce, očuvamo tradiciju i stare zanate kao dragocjeni dio našeg naslijeđa, da potaknemo inovacije, kreativnost i poduzetnički duh i da damo veću vidljivost svima koji svojim radom doprinose razvoju naše Pokrajine«, poručila je Gojkovićeva.

Oznaka *Najbolje iz Vojvodine*, između ostalih, dodijeljena je i saračkoj radnji *Ronto* iz Kikinde – za proizvode od kože, Fruškogorskim vinogradima Banoštor za vino *quet wine* i mini mljekari obitelji **Sárkány** iz naselja Male Pijace, za sir *Sárkány*.

Ovogodišnjim dobitnicima Gojković je zahvalila uz poruku da predstavljaju najbolji primjer znanja, kreativnosti i odgovornosti važnih za razvoj našeg društva, poželjevši da im ovo priznanje bude dodatna motivacija u daljem stvaranju i predstavljanju Vojvodine na najbolji način.

H. R.

Moguće posljedice američkih sankcija na Srbiju

Sekundarne sankcije prijetnja financijskom sustavu

Pedeset dana je prošlo otkako su na snazi američke sankcije Naftnoj industriji Srbije, a situacija oko ove kompanije je i dalje neizvjesna. Zahtjev SAD-a da Rusija u potpunosti iziđe iz vlasništva nije promijenjen, ali je odobreno da se do 13. veljače vode pregovori o vlasničkoj strukturi, prenio je RTS.

»Srbija očekuje odluku Washingtona za novu licencu, kako bi NIS nastavio s radom, jer je Rafinerija u režimu tople cirkulacije i ukoliko OFAK ne odobri licencu, imamo još četiri dana do potpune obustave rada«, rekao je predsjednik Srbije **Aleksandar Vučić** u utorak.

»Ali poslije 50 dana, ukoliko ne dođe do stvaranja kupoprodajnog ugovora, mi nemamo izbora i ni tada nećemo nacionalizirati odmah, već ćemo uvesti svoju upravu i onda ćemo ponuditi najvišu moguću cijenu i platiti najvišu moguću cijenu ruskim prijateljima«, rekao je Vučić.

Vlada Srbije održala je u ponedjeljak izvanrednu sjednicu na kojoj je razmatrana energetska situacija u zemlji. Konstatirano je da privreda i građani nemaju razloga za zabrinutost s obzirom na to da ima dovoljno svih naftnih derivata.

Rafinerija se priprema za obustavu rada

Kako bi se izbjegli poremećaji i osigurala pouzdana i ravnomjerna opskrba, resorna ministrica **Dubravka Đedović Handanović** razgovarala je 24. studenog s predstavnicima tri najveće strane naftne kompanije na našem tržištu: mađarskog MOL-a, grčkog Helenikovog ogranka EKO, austrijskog OMV-a i generalnim tajnikom Udruge naftnih kompanija.

Predsjednica Narodne skupštine Srbije **Ana Brnabić** izjavila je da će u Skupštini Srbije biti predložen amandman na Zakon o proračunu koji će predviđjeti okolnosti u kojima bi Srbija morala preuzeti NIS. U međuvremenu, iz NIS-a je priopćeno da Rafinerija nafte Pančevo počinje s pripremama za obustavu rada uslijed nedostatka sirove nafte za preradu. Vučić je, govoreći u utorak, iznio još neke posljedice sankcija.

»Ako ne odobre zahtjev, bit će ugroženo funkcioniranje zdravstvenog sustava, prvenstveno hitne pomoći«, rekao je Vučić, dodajući da će do 15. siječnja sve biti »bez problema«.

On je naveo da će biti ugroženi trgovinski lanci, opskrba namirnicama i strujom, transportni sustav, a pitanje je »hoćemo li imati plinski aranžman«.

Dodao je da nas u tom slučaju očekuju i više cijene goriva.

»NIS je najveći veletrgovac, od njega uzimaju manje crpke, za maloprodaju. Ukoliko morate uvoziti derivate, troškovi transporta rastu, raste cijena, to povećava inflaciju i donosi nove probleme«, rekao je Vučić, dodajući da će biti ugrožena i opskrba poljoprivrednika po povlaštenoj cijeni goriva.

On je rekao i da je 2008. godine, kada je NIS prodat Rusima za 400 milijuna eura, Deloitte procijenio njegovu vrijednost na 2,2 milijarde.

H. R.

FOTO: NIS

Tom prilikom ponovno je pozvao OFAK i američku administraciju da Srbiji daju operativnu licencu i poručio da će Srbija poštovati njihove sankcije. Rekao je, međutim, da su šanse 60 posto da licenca neće biti odobrena.

Ugrožen i financijski sustav

Narodna banka Srbije objavila je da će, ukoliko NIS do predviđenog roka ne dobije licencu za poslovanje, obustaviti platni promet s tom kompanijom, kako ne bi »na bilo koji način bila dovedena u pitanje stabilnost domaćeg financijskog sustava«. Udruženje banaka Srbije saopćilo je da će sve poslovne banke, u suradnji s NBS-om, obustaviti promet s NIS-om ukoliko kompanija ne dobije licencu.

Predsjednik Vučić rekao je u utorak i da, ukoliko Amerika ne odobri novu licencu NIS-u, te ukoliko na snagu stupe sekundarne sankcije prema Narodnoj banci Srbije i poslovnim bankama, posljedice će se, uz poremećaj opskrbe gorivom, odnositi i na obustavu platnog prometa, plaćanja karticama, pa i na obustavu odobravanja kredita.

Rekao je kako je njegov prijedlog Vladi Srbije bio da se ruskoj strani da još 50 dana kako bi se mogao pronaći kupac za NIS i da se ne ide odmah u nacionalizaciju, što je Vlada prihvatila.

Javna rasprava o Akcijskom planu za ostvarivanje prava nacionalnih manjina

Potreban veći proračun i jasne mjere

*»Nadamo se da će pokazatelji, mjerne jedinice u akcijskom planu biti što konkretniji i da one uistinu pokazuju napredak u ostvarivanju prava«, kazala je Jasna Vojnić * »Ono što u ovom dokumentu očekujemo da bude upisano jesu mjerljivi pokazatelji, realni u odnosu na državu, naročito u odnosu na nacionalne manjine, a u široj slici za proces europskih integracija«, kazao je Ivan Bošnjak*

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog počelo je u veljači ove godine poslove na izradi Akcijskog plana za ostvarivanje prava nacionalnih manjina. Akcijski plan za razdoblje od 2026. do 2029. godine u formi prijedloga stavljen je na javnu raspravu koja je počela 14. studenoga i trajat će do 4. prosinca. U utorak, 25. studenoga, u Palači Srbija održana je javna rasprava na koju su pozvani predstavnici nacionalnih vijeća nacionalnih manjina. Raspravi se odazvalo tek nekoliko nacionalnih vijeća.

Kolaković Bojović: Nedostaju inputi za praćenje

U Akcijskom planu definirano je sedam posebnih ciljeva i za svaki od njih definirane su mjere i aktivnosti. Posebni ciljevi su osobni statusni položaj, zabrana diskriminacije i suzbijanje govora mržnje i zločina iz mržnje, kultura, mediji i interkulturalni dijalog, uporaba jezika i pisma, obrazovanje, demokratska participacija, zastupljenost sudjelovanja u odlučivanju, te ekonomski položaj pripadnika nacionalnih manjina.

Kako je istaknula ekspertkinja koja je angažirana na izradi Akcijskog plana **Milica Kolaković Bojović** prilikom rada na Akcijskom planu konstatirano je da nedostaju brojni inputi za indikator, u smislu brojčanih vrijednosti kvantitativnih indikatora, odnosno targeta za te indikatore za prijelazni period i izlazne vrijednosti.

»Žao mi je što smo u proces javne rasprave ušli prije nego što smo dobili te vrijednosti, jer su te vrijednosti potrebne ne samo da se dokument kompletira već i da bi se mogao budžetirati Akcijski plan, ali i kako bi se mogao pratiti proces provođenja akcijskog plana«, kazala je Kolaković Bojović.

Dokument koji je u procesu javne rasprave zahtijeva dopunu ciljanih vrijednosti u indikatorima i budžetiranje. Uz sedam posebnih ciljeva Prijedlog akcijskog plana za ostvarivanje prava nacionalnih manjina sadrži 17 mjera i nekoliko desetaka aktivnosti.

Vojnić: Na ovakav dokument ne može se dati pozitivno mišljenje

Pitanje financiranja nacionalnih vijeća nacionalnih manjina u Srbiji jedno je od ključnih izazova s kojima se manjinske zajednice susreću, istaknula je na javnoj raspravi o Prijedlogu Akcijskog plana za ostvarivanje prava nacionalnih manjina za razdoblje 2026. – 2029. predsjednica HNV-a **Jasna Vojnić**. Kako je kazala, polovina nacionalnih vijeća nema ni jednu profesionalno uposlenu osobu. Nacionalne manjine nemaju sredstava za jačanje kapaciteta. HNV ima 150.000 eura od Srbije, Pokrajine i lokalnih samouprava i da nije pomoći iz Hrvatske HNV bi funkcionirao na razini jedne udruge.

»Vi ćete nama obukama podići kapacitete? Uključite nas, povećajte nam sredstva i da vidite kako ćemo mi to

znati uraditi«, kazala je na javnoj raspravi Vojnić i podsjetila da nacionalne manjine čine osminu u ukupnom broju stanovnika Srbije, a sredstva koja se izdvajaju su minimalna.

»Nadamo se da će pokazatelji, mjerne jedinice u Akcijskom planu biti što konkretniji i da one uistinu pokazuju napredak u ostvarivanju prava. Na primjer, mi smo zahtijevali da u pokazateljima budu postotak povećanja

sredstava koja se izdvajaju za nacionalna vijeća, broj minuta na javnom servisu, količina sredstava izdvojena za rad udruga kulture, broj anketa provedenih za hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture, broj zastupnika u skupštinama u AP Vojvodini, odnosno jedinicama lokalne samouprave, dakle vrlo konkretne stvari koje će uistinu pokazivati da je došlo do poboljšanja prava. Ovaj dokument je jako važan jer će Srbija na osnovu njega raditi

Uvjet za Srbiju

Europska komisija je 2015. godine od Srbije zahtijevala da u sklopu Akcijskog plana za poglavlje 23, koji je svim drugim državama kandidatkinjama bio jedino mjerilo za otvaranje poglavlja 23, izradi još nekoliko strateških dokumenata koji su također bili uvjet za otvaranje tog poglavlja. U te dodatne dokumente spada i Akcijski plan za ostvarivanje prava nacionalnih manjina. Akcijski plan za ostvarivanje prava nacionalnih manjina usvojen je 2016. godine i primjenjivan je naredne četiri godine.

Proces izrade novog Akcijskog plana počeo je 2021. godine, ali taj proces nije nikada završen i na kraju 2025. Srbija nema novi Akcijski plan za ostvarivanje prava nacionalnih manjina.

naredne četiri godine i na osnovu toga ćemo vidjeti hoće li Srbija ili neće ispuniti uvjete za ulazak u Europsku uniju», kazala je Vojnić.

Ona dalje navodi da je umjesto okruglih stolova, analiza i »podizanja svijesti« u Akcijski plan potrebno uvrstiti realne i konkretne potrebe nacionalnih manjina, kao što su: postotak uposlenog jezično stručnog kadra, broj škola koje su provele anketu za izborni predmet jezik s elementima nacionalne kulture, izrađeni registri kulturne baštine, broj osiguranih prostora za rad ustanova, fondacija i udruga, iznos sredstava izdvojenih za rad krovnih institucija i udruga, broj minuta na javnim servisima, broj

zastupnika manjinskih stranaka u republičkoj, pokrajinskoj i lokalnim skupštinama, broj pripadnika manjina zaposlenih u javnoj upravi, broj i struktura izrečenih mjera za akte diskriminacije, broj izrečenih kazni zbog kršenja Zakona o službenoj uporabi jezika i pisama i »još mnoštvo drugih konkretnih i mjerljivih pokazatelja koji bi bili potvrda da je Srbija uistinu spremna načiniti korake prema unaprjeđenju prava nacionalnih manjina«. Na takav dokument HNV ne može dati pozitivno mišljenje.

Bošnjak: Veći proračun za nacionalna vijeća

Državni tajnik u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog **Ivan Bošnjak** naglasio je da je visoka razina suglasja postignuta na raspravi dobar temelj za finaliziranje dokumenta te je najavio povećanje proračuna za nacionalna vijeća.

»Ono što u ovom dokumentu očekujemo da bude upisano jesu mjerljivi pokazatelji, realni u odnosu na državu, naročito u odnosu na nacionalne manjine, a u široj slici za proces europskih integracija. Drago nam je nakon današnje javne rasprave da smo postigli visok stupanj suglasnosti u odnosu na sadržaj samog dokumenta, da je konstruktivan pristup upravo HNV-a, ali i Mađarskog nacionalnog vijeća i drugih koji su bili direktno uključeni u radne grupe, ali i onih koji su u prethodnom razdoblju imali interakciju s ovim nacionalnim vijećima pokazuje da će ovo razumijevanje doprinijeti da Akcijski plan bude zajednički dokument Srbije. Završit ću dobrim vijestima koje očekujemo za 2026. godinu da pored ubrzanja europskih integracija i sami budžeti za nacionalna vijeća i uopće nacionalne manjine budu uvećani u onoj mjeri kolika je bila inflacija i naravno povećane potrebe suvremenog srpskog društva«, kazao je Bošnjak, a na pitanje o kojim iznosima se govori kazao da u ovom trenutku ne može govoriti o konkretnim brojkama.

»Naravno da je nama kao Ministarstvu u interesu da to bude što više. Već sljedeće godine očekuju nas izbori za nacionalna vijeća što će tražiti povećanu medijsku pažnju i sredstva i aktiviranje građana«, kazao je Bošnjak.

Z. V.

Subvencije ostaju iste, ali se mijenja način isplate

Subvencije za poljoprivredu u Srbiji sljedeće godine ostaju na istom finansijskom nivou, ali će se način njihova korištenja značajno promijeniti – ključna novina bit će obveza da se sva direktna davanja opravdaju računima. Kako prenosi RTV, najavio je to ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede **Dragan Glamočić** ističući kako država želi povećati transparentnost i namjensko trošenje sredstava. Ministar je pojasnio da će se i dalje dodjeljivati poticaji za izgradnju novih objekata, kupovinu mehanizacije i modernizaciju poljoprivredne proizvodnje, no dio potpore koja se isplaćuje izravno na račune poljoprivrednika morat će biti »pokriven« valjanom dokumentacijom.

»Svaki dinar direktnih poticaja bit će kontroliran i mora se potkrijepiti računima«, istaknuo je Glamočić, dodajući da se time želi osigurati da novac doista bude uložen u proizvodnju, a ne u druge svrhe.

Iako se ukupni iznos subvencija ne mijenja, država najavljuje povećanje ulaganja u ruralnu infrastrukturu. Prema informacijama koje prenosi RTV, budžet namijenjen razvoju ruralnih područja udvostručen je i iznosit će 12,9 milijardi dinara, što se ocjenjuje važnim korakom u revi-

talizaciji sela, unaprijeđenju kvalitete života i zadržavanju mladih u ruralnim sredinama. Ukupni budžet za poljoprivredu u 2026. godini činit će oko sedam posto ukupnog državnog budžeta, što je, prema riječima ministra, maksimum koji država može izdvojiti u sljedećem ciklusu.

Ministar je najavio i da će do kraja godine biti raspisani preostali javni pozivi za nabavu poljoprivredne opreme i mehanizacije, čime će poljoprivrednici dobiti mogućnost dodatnog ulaganja u moderniju i konkurentniju proizvodnju. Osim toga, bit će omogućena i poticajna sredstva u iznosu od 100.000 dinara za kupnju junica, što bi trebalo potaknuti obnovu i unaprijeđenje stočarskih kapaciteta. Jedna od strateških promjena, kako navodi RTV, odnosi se na buduću orijentaciju agrarne politike. Država će se, umjesto tradicionalnih ekstenzivnih grana, usmjeriti prema intenzivnim sektorima poput voćarstva, povrtlarstva i stočarstva, koji po hektaru donose veću vrijednost i brži povrat ulaganja. Naglašeno je da je cilj stvoriti modernu, produktivnu i održivu poljoprivredu koja može odgovoriti na izazove tržišta i klimatskih promjena.

I. U.

Novi zahtjev za sjednicu Vijeća DSHV-a

Nakon višemjesečnog zatišja jedne osporene i jedne sudskom odlukom poništene sjednice Vijeća Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, uz burne rasprave koje se vode na društvenim mrežama te jednog završenog i jednog započetog sudskog procesa, u Ured DSHV-a 19. studenoga predan je zahtjev za sazivanje sjednice Vijeća DSHV-a. Kako se navodi u zahtjevu, koji su potpisala 23 člana Vijeća DSHV-a, traži se sazivanje sjednice Vijeća DSHV-a na kojoj bi se donio pravilnik o unutarstranačkim izborima, donijela odluka o sazivanju radne skupštine i donijela odluka o imenovanju izbornog povjerenstva.

Podsjetimo, 12. ožujka održana je sjednica Vijeća stranke, na kojoj je, prema izvješću stranke objavljenom na službenoj web stranici DSHV-a, odlučeno i o »održavanju izbora za tijela upravljanja na svim razinama« koja se trebaju održati tijekom 2025. jer mandat dužnosnicima traje do 16. srpnja ove godine.

Međutim, ove navode osporio je zamjenik predsjednika DSHV-a **Goran Kaurić** koji je u pismenom dopisu *Hrvatskoj riječi* ustvrdio kako su usvajanja odluka na sjednici Vijeća pratile nepravilnosti, kršenje Statuta i Pravilnika o radu Vijeća, zbog čega je dio vijećnika napustio sjednicu čime su ostale točke, pa tako i ona o izborima, usvojene bez kvoruma. Kaurić kaže za *Hrvatsku riječ* kako su tada izišli sa sjednice nezadovoljni time što je odluka o raspisivanju unutarstranačkih izbora bila formulirana na, kako kaže, apstraktan način bez definiranja točnog datuma izbora.

Ova je sjednica ukazala na ozbiljan raskol i krizu u stranci, nakon čega su uslijedile optužbe s jedne i druge strane za nepoštivanje Statuta, Pravilnika, demokratskih procedura te zakonskih okvira.

Nakon toga uslijedila je sjednica Vijeća u HKC-u *Bunjevačko kolo* 29. travnja, koju je sazvao zamjenik predsjednika DSHV-a Goran Kaurić uz potpise 30 vijećnika, i na kojoj je donesena odluka o raspisivanju unutarstranačkih izbora. No, Osnovni sud u Subotici donio je pravomoćnu i izvršnu presudu kojom su sve odluke donesene na

ovoj sjednici Vijeća stranke proglašene ništavnima i pravno neučinkovitim. Kao ključne nepravilnosti navedene su nepoštivanje ovlasti tijela koje je sazvalo sjednicu, kršenje rokova, održavanje sjednice bez kvoruma te zlouporaba identiteta određenih članova Vijeća.

S druge strane, predsjednik stranke **Tomislav Žigmanov** tvrdi da je Vijeće DSHV-a donijelo jednoglasnu odluku da se ove godine imaju održati izbori za tijela upravljanja na svim razinama, ali je zaključeno »da Predsjedništvo treba prvo razmotriti stanje i rad svih mjesnih

organizacija i podružnica, te da nakon učinjene analize treba pripremiti sav potreban materijal za raspisivanje izbora kako bi Vijeće DSHV-a na sljedećoj sjednici s pripremljenim dokumentima i materijalima moglo raspisati izbore na svim razinama u stranci«. Međutim, do sada ta sjednica još nije održana a rad stranke je zbog raskola u Predsjedništvu i Vijeću stranke blokiran već mjesecima.

Nakon više mjeseci dio vijećnika je ponovno zatražio održavanje sjednice Vijeća, njih 23, a prema članku 8. Poslovnika o radu Vijeća »predsjednik DSHV-a dužan je sazvati sjednicu Vijeća kada to pismeno zatraži najmanje četvrtina od ukupnog broja vijećnika, i to u roku od 10 dana od dana podnošenja zahtjeva«. U poslovniku se nadalje navodi kako, ako predsjednik ne sazove sjednicu u roku od 10 dana, sjednicu može sazvati zamjenik predsjednika, a ukoliko u ostavljenom roku od 10 dana zamjenik predsjednika ne sazove sjednicu, sjednicu može sazvati trećina vijećnika.

Od predsjednika stranke nismo dobili odgovor na pitanje hoće li na osnovu ovoga zahtjeva sazvati sjednicu Vijeća, a zamjenik predsjednika stranke Goran Kaurić i prvi potpisnik zahtjeva kaže kako su istekli svi mandati 16. srpnja i da su izbori sukladno Statutu trebali biti održani još davno prije.

Kaurić tvrdi i kako »nikakvi sudski procesi ili progoni kako on (Žigmanov) to radi nikoga ne diskvalificiraju da se bavi politikom unutar stranke, niti može biti opravdanje za neodržavanje Skupštine«.

»Sudski proces bilo koji nema nikakve veze sa Statutom i izborima u stranci. Ako je netko član stranke i platio je članarinu, on se ima pravo kandidirati bez obzira na to vode li se protiv njega bilo kakvi sudski procesi. Čovjeka može isključiti iz političkog života jedino pravosnažna osuda Suda lustriranjem, a za sada u Srbiji nitko nije bio lustriran. Pravedanje za nesazivanje Vijeća ili Skupštine ne može biti to da sam ja podnio kaznenu prijavu protiv njih 25 i ne želim zakazati Skupštinu dok se to ne završi«, rekao je Kaurić za naš tjednik.

J. D.

Što lokalne zajednice trebaju znati o novom razdoblju EU fondova

Trendovi – digitalno i održivo

Kvalitetno provedene SWOT i PESTLE analize povećavaju pouzdanost i sustavnost prijedloga jer uspostavljaju jasnu vezu između unutarnjih kapaciteta nositelja i vanjskog konteksta društva, zakonodavstva, demografije, tehnologije, okoliša i ekonomije, kaže prof. dr. Željko Sudarić

Prošlog četvrtka i petka, 20. i 21. studenoga, održana je posljednja aktivnost u okviru prekograničnog projekta koji provodi Hrvatski poslovni klub iz Beograda – online radionica »Program edukacije iz područja pripreme i provedbe europskih projekata iz EU fondova«. Radionica je bila zamišljena kao dvodnevna edukacija o fondovima Europske unije koji su zanimljivi kako malim poduzećima, tako i velikim kompanijama, što potvrđuje i struktura prijavljenih polaznika.

Prvog dana obrađivale su se teorijske teme poput uloge i značaja poslovnog planiranja, SWOT i PESTLE analize, marketinga i financiranja poslovnih aktivnosti. Kako je pojasnila pomoćnica ravnatelja predstavništva Hrvatske gospodarske komore u Srbiji **Marija Radulović** prvotna je zamisao bila organizacija poduzetničkog foruma u Beogradu, no uz suglasnost Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije ipak je odlučeno da se priredi online edukacija.

»Među sudionicima su bili vodeći partner na projektu, a to je Veleučilište *Lavoslav Ružička* iz Vukovara, mi iz Hrvatskog poslovnog kluba u Beogradu, kao partneri na projektu, i Međunarodni institut za poduzetništvo iz Samobora koji je zapravo i voditelj ovog foruma, jer suština jest edukacija članica Hrvatskog poslovnog kluba za pripremu i pisanje projekata«, rekla je Radulović.

Poslovno planiranje – temelj upravljanja

U ime vodećeg partnera, Veleučilišta *Lavoslav Ružička* iz Vukovara, o važnosti planiranja, analitičkih alata, marketinga i financiranja u pripremi i provedbi EU projekata, odgovore na naša pitanja dao je dekan prof. dr. **Željko Sudarić**. Govoreći o tome kako organizacijama koje prvi put ulaze u pripremu EU projekata objašnjava važnost poslovnog planiranja, prof. Sudarić naglašava da ga vidi kao osnovnu upravljačku funkciju koja povezuje potrebe korisnika, ciljeve intervencije i resurse.

»Poslovno planiranje objašnjavam kao temeljnu upravljačku funkciju koja povezuje potrebe korisnika, ciljeve intervencije i alokaciju resursa. EU natječaj pruža okvir i proceduru, ali poslovni plan definira svrhu, očekivane rezultate i način njihova postizanja kroz vremenski i financijski realističan model. Kvalitetan plan omogućuje donošenje informiranih odluka, uspostavu mjerljivih po-

kazatelja te usklađenost aktivnosti s raspoloživim kapacitetima. Bez jasnog plana povećava se operativni rizik, fragmentira se fokus i slabi vjerojatnost postizanja učinaka koji nadilaze formalno ispunjenje projektnih obveza«, ističe on.

Osvrćući se na najčešće pogreške u prvim poslovnim planovima korisnika, Sudarić kaže:

»Najčešće se uočava nedovoljno precizno definiranje problema i ciljne skupine, što rezultira ciljevima koji nisu dohvatljivi kroz mjerljive pokazatelje i početne vrijednosti. Učestala je i podcijenjenost rokova te troškova, nedostatan upravljanje rizicima i izostanak sustavnog konstruktivnog dijaloga između dionika. Financijska održivost često je tretirana marginalno, bez razrađenog modela preuzimanja troškova nakon završetka projekta. Sve navedeno umanjuje suvislost prijedloga i izvedivost u provedbi«.

SWOT i PESTLE – analize koje nose projekt

Prof. Sudarić naglašava kako kvalitetno provedene analize itekako mogu presuditi uspjehu projekta.

»Kvalitetno provedene SWOT i PESTLE analize povećavaju pouzdanost i sustavnost prijedloga jer uspostavljaju jasnu vezu između unutarnjih kapaciteta nositelja i vanjskog konteksta društva, zakonodavstva, demografije, tehnologije, okoliša i ekonomije. Njihove spoznaje izravno definiraju logički okvir i plan upravljanja rizicima te osiguravaju da su aktivnosti proporcionalne problemu i prilagođene promjenama u okruženju, što evaluatori projekta prepoznaju kao pokazatelj ozbiljnosti i izvedivosti«, objašnjava on.

Kao primjer iz prakse navodi jedan projekt prekogranične suradnje:

»U projektu prekogranične suradnje u području aplikacije na EU fondove PESTLE analiza je pravodobno identificirala nedostatnu razinu informiranosti među mlađom populacijom. Na temelju tog uvida osmišljene su faze aktivnosti i uvedene ciljne edukacije partnera, čime je osnažena održivost projekta. Paralelno je SWOT ukazao na komparativnu prednost ciljanih edukacija, pa je programski sadržaj integriran u aktivnosti održanih radionica, čime je postignuta stabilnija participacija sudionika projekta«.

Radionica

„PROGRAM EDUKACIJE IZ PODRUČJA PRIPREME I PROVEDBE EUROPSKIH PROJEKATA IZ EU FONDOVA”

Dio projektnih aktivnosti Projekta prema Programu prekogranične suradnje između Republike Hrvatske i Republike Srbije za 2025. godinu

MINISTARSTVO REGIONALNOGA RAZVOJA I FONDOVA EUROPSKE UNIJE RH

Marketinški miks – financiranje i održivost

Na pitanje o relevantnosti marketinškog miksa (4P/7P) u pripremi projektnih prijedloga, osobito u kulturi i sektoru malog poduzetništva, Sudarić odgovara:

»Marketinški miks predstavlja operativni okvir za pretvaranje projektnih aktivnosti u jasnu vrijednost za korisnika. Precizno definiranje programskog produkta, realna kalkulacija troška po korisniku, promišljen izbor distribucijskih kanala i dosljedna komunikacija, uz standardizirane procese, kompetentne nositelje i mjerljive dokaze kvalitete, omogućuju prijelaz s jediničnih događaja na održive usluge. U kulturi i malom poduzetništvu to je osobito važno za razvoj publike i tržišta od same početne faze prijave«.

Kada je riječ o financijskim aspektima, prof. Sudarić naglašava važnost postupnog učenja kroz manje projekte:

»Najprimjereniji su manji tematski pozivi, mikro-grantovi i programi prekogranične suradnje koji zahtijevaju ograničene kapacitete i omogućuju postupno učenje, uspostavu procedura i stjecanje referenci. Takav pristup omogućava skaliranje prema većim instrumentima tek kada su organizacijski i financijski preduvjeti sazreli«.

Financijska održivost, kako dodaje, mora biti sastavni dio dizajna projekta, a ne naknadna misao.

»Financijska održivost mora biti sastavni dio dizajna. Ključni su alati projekcija novčanih tijekova tijekom i nakon projekta, scenarijska analiza s konzervativnim pretpostavkama, kalkulacija jediničnih troškova te definicija modela prihoda ili institucionalnih preuzimanja troškova. Jasna arhitektura održivosti povećava vjerojatnost kontinuiteta usluge i smanjuje rizik prekida nakon isteka projektnih potpore.«

Organizacijama koje se bore s pronalaskom sufinanciranja, Sudarić savjetuje diverzifikaciju izvora i postupno građenje programa i publike:

»Kombinirajte više izvora financiranja, od grada, županije, donatora, sponzora, manjih fondova, a ako imate aktivnu zajednicu možete i crowdfunding. Idite korak po korak, prvo izgradite kvalitetan program i publiku, a zatim

uvedite dio naplate te na kraju sklopite trajno partnerstvo za stabilne troškove. Pratite natječaje i na vrijeme dogovorite pomoć u naravi (prostor, oprema, volonteri) kako biste smanjili troškove«.

Uloga lokalnih zajednica i buduće kompetencije

Prof. Sudarić naglašava da će u novom financijskom razdoblju EU fondova lokalne zajednice i manje udruge imati sve važniju ulogu:

»Njihova uloga bit će značajna jer raspolažu neposrednim uvidom u potrebe i mogu brzo operacionalizirati rješenja na razini korisnika. Visokoškolske ustanove i veći partneri trebaju pružiti metodološku podršku, dijeljene resurse i platforme za umrežavanje, kako bi se lokalne inicijative pretvorile u strukturno održive programe s mjerljivim učincima«.

Za mlade koji žele graditi karijeru u području EU projekata ističe set ključnih kompetencija:

»Najvažnije su analitička pismenost usmjerena na operacionalizaciju ciljeva, financijska pismenost za izradu i provedbu proračuna, komunikacijske vještine za rad s dionicima, digitalne vještine za upravljanje podacima i osnovno razumijevanje javnih politika radi usklađivanja s prioritetima financiranja. Takav skup kompetencija omogućuje kvalitetnu pripremu projektnih prijava i pouzdano upravljanje provedbom«.

Za kraj, profesor daje savjet svima koji pišu svoj prvi EU projekt:

»Savjetujem im da krenu od jasne definicije problema i konzultacija s potencijalnim korisnicima, potom da u jednoj sustavnoj opisnoj formi prikažu teoriju promjene s nekoliko mjerljivih pokazatelja i realnim planom rizika te konkretnom podjelom odgovornosti. Potrebno je prihvatiti evaluacijske komentare kao afirmativne smjernice za poboljšanja i koristiti iterativni pristup. Takav način rada povećava vjerojatnost prolaznosti i što je još važnije realizaciju relevantnih i održivih učinaka«.

Ivan Ušumović

Prof. dr. sc. Zoran Stojiljković, redoviti profesor Fakulteta političkih nauka u mirovini

Demokracije nema ako ne postane dio svakodnevnne rutine

*Danas u Srbiji ljudi nisu primorani slagati se s režimom, ali su naučeni da neslaganje košta a da se poltronstvo i udvorištvo dobro plaćaju. Čak i kada su predmet prezira * Politički sustav razvio je dvostruki filter zaštite. Prvi je birokratski a drugi psihološki – klijentelska mreža osobnih zavisnosti koja osigurava stabilnost kroz zahvalnost i zavjet šutnje*

FOTO: Medija Centar

Intervju vodila: Jasminka Dulić

»U odsustvu povjerenja pokornost je postala strategija zaštite, a šutnja mehanizam opstanka. S vremenom su ova ponašanja duboko ukorijenjena u društveno tkivo, razvijajući kulturu mimikrije i izbjegavanja rizika«, kaže prof. dr. sc. **Zoran Stojiljković**, govoreći o motivima za pisanje i objavljivanje nove knjige pod nazivom *Politički bukvar*.

Tim povodom razgovarali smo s njim o tome kako »uspravni građanin«, kako on to voli reći, mijenja društvo u pravcu demokratskog i socijalno pravednog društva. Po njegovom mišljenju, »društveni i kulturni prijelom je u naoko malim gestama običnih, »malih« a velikih ljudi. Nalazi se u rukama profesionalaca koji obavljaju svoj posao bez kompromisa, kod nastavnika koji i dalje vjeruje u svrhu obrazovanja, kod službenika ili policajaca koji poštuju zakon čak i kada se od njih traži drugačije. Ovi ljudi ne mijenjaju sustav spektakularnim gestama, već postojanim kontinuitetom pristojnosti i empatije«.

► Nedavno je objavljena Vaša nova knjiga *Politički bukvar*. Što Vas je motiviralo da napravite ovakav jedan »vodič kroz političku pismenost« u kojem objašnjavate osnovne pojmove u politici? Je li stanje

političke pismenosti takvo da je potrebno »opismenjavanje«?

Stanje zdravlja demokracije u Srbiji se sve do studentskih prosvjeda i marševa desetljećima nije bitnije popravilo, što je i bio razlog da se na kraju svoje sveučilišne karijere vratim njenim počecima kada sam 1996. pisao odrednice političkog bukvara na stranicama *Naše borbe*. Moj (ne)skriveni motiv je frustracija zbog upornog održanja podaničke političke kulture koja se manifestira kroz institucionalnu poslušnost svake vrste i društveni konformizam. Duga povijest prilagođavanja pretvorila je poslušnost u oblik »praktične pameti«. U odsustvu povjerenja, pokornost je postala strategija zaštite, a šutnja mehanizam opstanka. S vremenom su ova ponašanja duboko ukorijenjena u društveno tkivo, razvijajući kulturu mimikrije i izbjegavanja rizika. Na nama bliskom primjeru

Rumunjske **Catalin Ladik** konstatira da to polazno nije bio dominantno svjestan izbor, već posljedica stoljeća u kojima je osobna sigurnost zavisila od diskrecije i poslušnosti. Danas u Srbiji ljudi nisu primorani slagati se s režimom, ali su naučeni da neslaganje košta, a da se politronstvo i udvorištvo dobro plaćaju. Čak i kada su predmet prezira. Po mome sudu, pretpostavka svake demokratske promjene je transformacija podanika u uspravne građanke i građane opremljene političkim znanjima i vještinama i alatima utjecaja na političke institucije. Nema demokracije bez preraspodjele političkog kapitala – moći, prvo intepretacije svijeta oko nas a onda i moći mobilizacije da se on učini slobodnijim i pravednijim. Zadatak nas koji držimo da smo javni poslenici je da za one koji su lišeni resursa i znanja budemo neka vrsta prevoditelja i intepretatora stvarnosti. Ako taj posao radimo posvećeno i savjesno, **Bourdieu** bi rekao da smo, recimo Vi i ja, vrtlari i njegovatelji krhke biljke demokracije.

► **Od koga sve ovisi politička pismenost? Kako se uči razumijevanje politike i političkih pojmova?**

Nitko nije naučio plivati, a da nije zagazio u duboku vodu. Politička pismenost je stvar akcijskog treninga i učenja i na vlastitim pokušajima i greškama. Za hod od osviještenih naših interesa i vrijednosti do korištenja složenog vokabulara prava i politike put vodi preko aktivnog sudjelovanja u javnom životu za koje je važna i medijska pismenost, odnosno »umijeće čitanja između redova«. Naravno da ću kao profesor političkih znanosti istaknuti i značaj formalnog obrazovanja, ali samo ako je ono kritičko i interaktivno, pa se radi o procesu u kome ni učitelji – svjesni da su i sami »neznalice« – ne posjeduju monopol nad istinom. Vrijeme političkog sazrijevanja nije linearno vrijeme pa se da u krizama ubrzati. Studentski prosvjedi i marševi i nastajućí građanski bunt u nas odlična su ilustracija.

► **Što su studentski i građanski prosvjedi izmijenili u političkoj kulturi i uopće u poimanju politike u Srbiji?**

Prvo su jasno pokazali razliku između prosvjeda i njihovih neposrednih povoda i (ne)postojanja razvijene strategije promjena. Radnju pokreću i guraju prosvjedi i marševi. No, u situaciji kada nema kapaciteta i energije za pravolinijski zaplet u ruhu generalnog štrajka, dramska radnja se odvija kao otvorena mozaična struktura. Ključni momentum u razvijanju dramaturgije prosvjeda, stanje peripetije, preokreta je uspostavljanje strategijskog zahtjeva za raspisivanjem izbora. U tom okviru promjene u Srbiji ishod su dubokih polarizujućih kriza tek kada dođe do širokih, upornih prosvjeda i konačno sklopljenih dobitnih izbornih formula iza kojih stoje dovoljno brojne interesne koalicije. Izborna povijest Srbije, posebno nakon 2012., pokazuje da do izborne promjene ne dolazi mehaničkim spajanjem političkih polova već preuzimanjem centralnog, mainstrim političkog prostora i dijela birača vladajućeg kartela. Pitanje je tko će u Srbiji nadvladati unutar srednje klase, a onda i dobiti podršku birača – vlast i njene široke klijentelistike i koruptivne

mreže ili ka promjenama otvoreni, okupljeni u podršci studentima? Ključni razlog prosvjeda i zahtjeva za izborima po mome sudu je dugo trajanje režima i njegova demokratska insuficijentnost, čak neskrivena i personalizirana koruptivna bahatost koja za rezultat ima preuzimanje svih resursa moći. Interpretativni okvir događaja u Srbiji zato tražim u Goldstone-Turchinovoj hipotezi o samoživim elitama koje na kraju prizovu (kontra)revoluciju kojom autori objašnjavaju dolazak **Trumpa** na vlast. Po Goldstone-Turchinovom sociodemografskom modelu propadanja režima ono što stvara rizik od političke nestabilnosti jest ponašanje elita, koje čine tri kardinalna grijeha. Prvo, elite nastoje uzeti veći dio ekonomskih dobitaka za sebe, povećavajući nejednakost. Drugo, suočene s konkurencijom za bogatstvo i status elite, one sužavaju put k mobilnosti kako bi favorizirale sebe i svoje potomstvo. Treće, željni da zadrže svoje rastuće bogatstvo, čine sve što mogu da se odupru oporezivanju svog bogatstva i profita, čak i ako to znači da će vlada biti lišena potrebnih prihoda, što će dovesti do propadanja infrastrukture, smanjenja javnih usluga i brzog rasta državnih dugova. Studentski prosvjedi i marševi imaju šansu u mjeri u kojoj se njima izlazi iz socijalnog zabrana prosvjeda urbane, obrazovane i mlađe srednje klase i prerasta u građanski bunt u kome studenti, starinskim socijalističkim vokabularom rečeno, predvode »savez seljaka, radnika i poštene inteligencije«. Mogli bismo zaključiti da bi samo promjena režima a ne tek ekipe na vlasti zadovoljila probuđene apetite pobunjenih građanki i građana. Nužan je radikalni demokratski zahvat koji bi, ponovo uspostavljenju prevarnu formu liberalne predstavničke demokracije u kojoj moć predajemo u ruke predstavnika, ojačao participativnim formama i međuizbornim utjecajem građana i njihovih udruga i sindikata.

► **Jesu li prosvjedi jedini način mijenjanja političke kulture i političkih procesa? Iako je prošlo već tri desetljeća od uspostave višestranačja a demonstracije, prosvjedi ih prate od početka pa do danas, kao da se nije puno toga promijenilo na bolje. Koji su to još mehanizmi koji mogu povećati političku participaciju građana, demokratizirati društvo, poboljšati vladavinu prava, smanjiti konfliktnost, sukobe koji prevladavaju normalan dijalog bez vrijeđanja protivnika i agresije na javnoj i političkoj sceni?**

Ja sam nepopravljiv romantik koji drži da demokracija opstaje samo idući ruku pod ruku sa slobodom i socijalnom pravdom. Indeks socijalne pravde, uz dostojanstveni rad i mjere socijalne i porezne politike za reduciranje društvenih nejednakosti, uključuje i klimatsku pravdu i dokidanje svakog oblika diskriminacije. Moje pitanje je o kakvoj političkoj jednakosti je riječ u uvjetima postojanja već perversnih materijalnih nejednakosti u kojima 2.700 multimilijardera i desetak investicijskih fondova iza scene odlučuju o našim sudbinama? Politički okvir ove decentralizirane, socijalizirane, participativne demokracije (**Piketty** bi rekao takvog demokratskog socijalizma) čini, osim njenog liberalnog predstavničkog okvira i podjele

na tri klasične grane vlasti, i postojanje »četvrte grane vlasti« – nezavisnih državnih tijela koja kontroliraju vlast, odnosno utvrđuju jasne granice i brane – ustave njenoj arbitrarnosti. Pučki pravobranitelj, povjerenici, revizorska institucija, agencije za borbu protiv korupcije ali, što je gotovo nepojmljivo za naše prilike, i Narodna banka i Ustavni sud. Naravno, ako njihova nezavisnost nije samo prazna, posuđena etiketa. No, peti ključni demokratski, participativni krug samoangažiranja građana čine autonomni mediji i javnost, udruženja, sindikati, građanski pokreti i inicijative i otvoreni kanali njihove komunikacije s institucijama vlasti poput Otvorenog parlamenta ili institucija socijalnog dijaloga. Ovaj, peti krug odgovara na pitanje što nam preostaje u međuiszbornom periodu ako konstatiramo da smo na njima napravili pogrešan izbor. Naravno, radi se tek o institucionalnom okviru i alatima kao stimulativnom okviru za kreiranje demokratske kulture dijaloga i tolerancije.

► Čini se, drugim riječima, da se stvorila jedna protestna kultura ili potencijal koji se aktivira svaki put kada dođe do nekih tragičnih događaja ili velikih kriza, a da se s druge strane nisu razvili drugi mehanizmi ili kanali, načini kako prevladavati krize u društvu? Kako doći do normalne komunikacije u društvu i do dijaloga? Ovisi li sve samo od vladajućih stranaka ili to ovisi i od oporbe i studenata i građana koji prosvjeduju?

Vrijednosna i moralna granica demokracije ne povlači se zakonima, pa ni igrom kako demokratskom, političkih i izbornih aktera već građanskim vrlinama i ponašanjem. Ne nameće se izvana uvozom i kopiranjem institucija, već se njeguje iznutra. Kada pristojno društvo u kome se građani ne (samo)ponižavaju i poštenu, uspravni ljudi postanu norma, sustav koji liči na kakiokraciju – vladavinu najgorih, počinje polako poprimati obličje timokracije – vladavine časnih i obzirnih. Zapravo, društveni i kulturni prijelom je u naoko malim gestama običnih, »malih« a velikih ljudi. Nalazi se u rukama profesionalaca koji obavljaju svoj posao bez kompromisa, kod nastavnika koji i dalje vjeruje u svrhu obrazovanja, kod službenika ili policajaca koji poštuju zakon čak i kada se od njih traži drugačije. Ovi ljudi ne mijenjaju sustav spektakularnim gestama, već postojanim kontinuitetom pristojnosti i empatije.

► Često se koristi sintagma »povratak u devedesete«. Pa zašto smo se »vratili« ili se možda nismo ni pomakli dalje od početka? Zašto se i dalje govori o stalno nekoj »borbi«, »bitkama«, »frontovima« i uglavnom se koriste borbeni termini? Zašto demokratske institucije kao što su parlament, lokalne samouprave nisu »proradile« i postale mjesto gdje se događaju konfrontacije u predviđenom miroljubivom, pristojnom obliku koji uvažava drugu stranu?

Kriza demokracije, njena sadržajna ispražnjenost nisu samo naš regionalni već su planetarni problem. U posljednjem desetljeću, u vrijeme pandemije i (ponovnog) Trumpovog dolaska na vlast napisano je nebrojeno stu-

dija koje govore o životu i smrti demokracije, mržnji prema demokraciji, čak i o tome kada i kako umiru demokracije. Zaista, što ostaje između plutokratskog kapitalizma, ogoljeno transakcijske, njegove varijante protekcionističkog populizma Trumpa i novih despotija poput Rusije i Kine? U najkraćem, problem je u optimalnom odgovoru na pitanje što pripada nacionalnom nivou odlučivanja, a što ga, kad su u pitanju mega prijetnje i izazovi nadilazi, odnosno koji problemi se, na drugoj strani najoptimalnije rješavaju na razini regionalnih i lokalnih samouprava i inicijativa?

► Vratimo se na *Politički bukvar*. On je osmišljen, kako se navodi, kao vodič za »transformaciju podanika u uspravne građane«. Zašto se »uspravni građanin« najčešće dovodi u vezu s prosvjedima a kao da ne funkcionira u sasvim običnim okolnostima na biračkom mjestu, na radnom mjestu u lokalnoj zajednici, na izborima?

Slažem se – demokracije nema ako ne postane dio svakodnevnih rutina. Ona se ne urušava zbog nedostatka zakona, već zbog nedostatka povjerenja. Kada povjerenje postane cinična sumnja, a istina predmet pregovora i koalicija interesa, institucije i dalje funkcioniraju, ali gube smisao. Ipak, u dubinama ovog kolektivnog umora i pada nerijetko je sačuvan ključni resurs – osobno i profesionalno dostojanstvo. Ono se vidi kroz male geste: odbijanjem ugodnih laži, pridržavanjem principa čak i kada ne donose neposrednu korist. Dostojanstvo nije oblik herojstva, već svakodnevna metoda ostajanja čovjekom. Demokracija nije (samo) u institucijama, već u ljudima koji svakodnevno odlučuju ne odreći se razuma i pristojnosti. Zajednica ne postaje istinski slobodna kada ima savršene zakone, već kada stvara ljude kojima strah nije potreban da bi bili pravedni. Demokracija sazrijeva kroz uspravni hod i djela onih koji odluče da ne lažu i da se ne boje.

► Stalno se govori o »društvenim podjelama« kao velikom problemu našeg društva. Međutim, podjele su u svakom društvu prisutne. Koje su to podjele u društvu »opasne« a koje »normalne«? Koji je minimum potrebnog suglasja u jednom društvu i državi da bi ona dobro funkcionirala?

Politika, bar ona demokratska, i jest umijeće upravljanja podjelama i konfliktima, njihove regulacije i usmjeravanja društvenog razvoja kroz kreiranje sektorskih javnih politika, od prometa do nacionalne sigurnosti. U njenoj jezgri je stalni napor postizanja ravnoteže između konflikta i nužne mjere konsenzusa, koji kod pitanja bazičnih identiteta uključuje i suglasnost manjina. Načelno, daleko je lakše regulirati konflikte interesa između, recimo, rada i kapitala, ma koliko oni bili intenzivni, ako se dijele vrijednosti tržišne socijalne privrede i dijaloga socijalnih partnera. Najteže je regulirati i u privatnom i u javnom prostoru konflikte identiteta – situacije u kojima više ne dijelimo zajednički »mi« identitet. Sporazumni, mimi razvod partnera je najoptimalniji izlaz iz krize neželjenih brakova ili državnih zajednica. Krvavi rat i raspad

eks Jugoslavije primjer je loše vođene igre nultog zbira i nepronalaženja minimalnog zajedničkog imenitelja s posljedicama koje i danas traju. Minimum suglasnosti mora postojati oko političke formule društva (**Mosca**) koju, po pravilu, sadrži ustavna preambula. Koliko je Srbija demokratska, na vladavini prava i podjeli vlasti zasnovana, socijalno odgovorna i europska država i društvo pokazuju nefuncioniranje institucija, zarobljena država i duboka politička kriza i polarizacija.

FOTO: Medija Centar

► Čini se da kod nas još uvijek nije došlo do toga da se poštuje »manjina«, ali ne nacionalne ili druge manjine, na koje se najčešće pomisli, već politička manjina. To jest ne poštuje se princip »većina vlada, manjina ima prava i slobode«. Dovodi li nepoštovanje tog principa do stalne potrebe smjene »režima« umjesto da se prihvati postojeće stanje kao legitimno i da kompromisi, pregovaranje, balansiranje postanu način sprječavanja radikalnih polarizacija i tenzija?

U odsustvu klime argumentiranog dijaloga, monopol-ske kontrole nad svim resursima moći – poslovima, novcem i publicitetom, »stanja suviška moći i manjka odgovornosti« nema uvjeta za vođenje »normalne« politike. Tradicionalno najbolje uspijevaju autoritarno-populistički režimi koji predstavljaju brak iz računa između vještih demagoga i naroda koji ne želi steći političko punoljestvo jer je sklon vlast podariti vođi koji zauzvrat treba brinuti o nama.

► U kojoj mjeri je naslijeđe real-socijalizma još uvijek prisutno u ekonomskoj sferi u smislu kontrole resursa svake vrste i fokusa na raspodjelu umjesto fokusiranja na stvaranje, proizvodnju, razvoj privatnog sektora malog i srednjeg?

U eks socijalističkim društvima, s nekim europskim izuzecima, na djelu je model političkog kapitalizma čiji je Kina najuspješniji primjer. U Srbiji je na djelu prevladani model subvencioniranja stranih investicija i kada nisu usmjerene u propulzivne djelatnosti, uz servilan odnos prema ulagačima i nebrigu prema vlastitim radnicima. On je kombiniran s direktnim pogodbama oko izvođenja javnih investicija koje rezultiraju korupcijom i niskom kvalitetom radova koji onda nerijetko imaju, kao u slu-

čaju nadstrešnice nad željezničkim kolodvorom u Novom Sadu, tragičan epilog. U ovom modelu koji tek izvodi iz siromaštva, u »klopki srednjeg nivoa razvijenosti« nema mjesta ni za poduzetnike izvan kruga onih u milosti vlasti, ni za radnike i njihove sindikate.

► Nedavno ste govorili o tome da kada je neka stranka ili koalicija dugo na vlasti, sve pozicije se koncentriraju u rukama te vlasti što po prirodi stvari dovodi do većeg klijentelizma, partijskog zapošljavanja, stvaranja jednog koruptivnog kruga te do formiranja nove klase u državnim tijelima i paradržavnim tijelima samo s ljudima iz te vladajuće strukture.

Nastala politokratija nije rezultat zavjere već prirodni rezultat selekcijskog mehanizma koji fa-

vorizira lojalnost nad kompetencijom i »razboritost« nad poduzetnom inicijativom. Politički sustav razvio je dvostruki filter zaštite. Prvi je birokratski a drugi psihološki – klijentelska mreža osobnih zavisnosti koja osigurava stabilnost kroz zahvalnost i zavjet šutnje.

► Kako se uopće može prekinuti to stranačko zapošljavanje, korupcija, klijentelizam? Kako povjerovati da će neka nova elita, nova vlast to prekinuti a da neće samo umjesto dosadašnjih, »njihovih« kada dođu na vlast zapošljavati »svoje«? Što su garancije?

Najkraće rečeno, postoje dvije vrste »garancija«. Jedne su mjere da kontroliramo i nadgledamo ulazak i boravak političara u političkoj i izbornoj areni gdje im je zaista i mjesto. Moramo znati za početak tko su kandidati, čime su nas to zadužili i tko ih financira i postavlja na prolazna mjesta na listama. Druga je da smanjimo raspodjelu političkog plijena i političke poslušnike izbacimo s mjesta koja im ne pripadaju: direktorskih mjesta u paradržavnom sektoru i državnim agencijama, kao i unosnih ili utjecajnih pozicija u upravnim odborima od kulture do sporta na kojima su se ušančili.

Miroljub, Miletić i Neznani junak

U ovom tekstu bavimo se trima radovima poznatog kipara Ivana Meštrovića u Srbiji – poprsjem Miroljuba Ante Evetovića u Subotici, spomenikom Neznanom junaku na Avali i i spomenikom Svetozaru Miletiću u Novom Sadu

Zajednički kalendar manjinskih hrvatskih institucija u Srbiji za 2025. godinu prikazuje odabrana djela hrvatskih kipara u Srbiji koja pripadaju segmentu javne spomeničke baštine. Mjesec studeni predstavljaju radovi **Ivana Meštrovića** – poprsje Miroljuba Ante Evetovića u Subotici, spomenik Neznanom junaku na Avali i spomenik Svetozaru Miletiću u Novom Sadu.

Poprsje Miroljuba Ante Evetovića

Miroljub Ante Evetović (Bački Aljmaš, 1862. – Valpovo, 1921.) bio je franjevac, pjesnik, profesor filozofije i crkvene povijesti. U okvirima obilježavanja 250. obljetnice doseljenja veće skupine Bunjevaca u Bačku 1936. godine u Subotici mu je kod katedrale svete Terezije postavljeno poprsje, rad Ivana Meštrovića. Poprsje je uklonjeno 1941. nakon početka okupacije, a 10. kolovoza 1996. godine vraćeno je na isto mjesto u parku kod subotičke katedrale gdje se nalazi okruženo zelenilom s južne strane crkve a orijentirano je prema Somborskoj cesti.

Meštrović je boravio u Subotici u veljači 1927. kada je subotičkom biskupu **Lajči Budanoviću** obećao da će raditi za Suboticu bez honorara. U listu *Neven* od 31. listopada 1929. nalazi se podatak da je Ivan Meštrović ponovno boravio u Subotici, skupa sa zagrebačkim župnikom **Rittigom**. Ministarstvo unutarnjih poslova odobrilo je 29. svibnja 1931. godine podizanje spomenika biskupu Antunoviću i Miroljubu Anti Evetoviću čije je brončano poprsje Meštrović izradio prigodom desete godišnjice pjesnikove smrti 1931. godine. Na postavljanje se čekalo još pet godina, vjerojatno zbog tadašnjeg stanja u državi. Na čelu Odbora za podizanje ovih spomenika nalazio se **Blaško Rajić**. Prvo se prišlo izradi spomenika Evetoviću, dok su se financije za spomenik Antunoviću prikupljale sve do početka Drugog svjetskog rata. Poprsje je postavljeno i svečano otkriveno 16. kolovoza 1936. godine, kao dio službenog dijela proslave 250. obljetnice doseljenja veće skupine bunjevačkih Hrvata. Nakon početka okupacije, poprsje je sklonjeno, a poslije Drugog svjetskog rata nalazilo se u kolekciji Gradskog muzeja. Meštrović je Evetovića prikazao realistično s minimalnim intervencijama na površini biste. Na postamentu je upisano *Miroljub Ante Evetović, pjesnik 1862-1921* a ispod toga i njegovi stihovi: *I ne treba i ne želim više, U životu sebi većeg dara: Hrvatskoga roda ja sam pjesnik, i svećenik Božijeg oltara..., Za dom radim, za rod pjesme pišem, I moje i roda suze brišem...* Na bočnim stranama naznačeni su, latinicom i ćirilicom, datumi postavljanja poprsja te naznaka o Meštrovićevom autorstvu. Treba spomenuti da u Mađarskoj postoji kopija ovog Meštrovićevog rada. Poprsje Evetovića na inicijativu mjesnog bunjevačkog *Divan kluba* postavljeno je 1988. godine u Bačkom Aljmašu u parku pokraj župne crkve Uzvišenja Svetog Križa. Na postamentu je s prednje strane uklesan natpis *Ante Miroljub Evetović*, a na poleđini je upisano *Ivan Meštrović 1936*. Također postoje i spomen-ploče Evetoviću u Osijeku (1930.) i Valpovu (1931.).

Spomenik Neznanom junaku na Avali

Na mjestu gdje je smješten mauzolej Neznanom junaku tijekom kasnog srednjeg vijeka nalazio se utvrđeni grad Žrnov. Nakon Prvog svjetskog rata na ovoj su lokaciji 1922. stanovnici okolnih sela podigli kameni spomenik na mjestu groba nepoznatog palog ratnika. Po

želji kralja **Aleksandra**, a po uzoru na brojna podizanja spomenika Neznamom junaku u drugim zemljama saveznicama porušeni su ostaci Žrnova i na tom prostoru izgrađen je mauzolej Neznamom junaku koji je postao simbolično mjesto odavanja počasti palim vojnicima tijekom svih ratova vođenih u periodu 1912. – 1918. Raščišćavanje terena i pripremni radovi započeli su u travnju 1934., a izgradnja spomenika započela je 18. lipnja i trajala je

antike i dalje tijekom srednjeg vijeka. Spomeniku se prilazi kaskadnim stubišnim prilazima s uređenim hortikulturnim okolišem. U osnovi objekta nalazi se kriptu gdje je smješten kovčeg s posmrtnim ostacima nepoznatog ratnika. Izvana gledano, pet pristupnih stuba tvore postament mauzoleju amfiprostilnog tipa koji je otvoren s obje kraće strane te zaključen dvoslivnim krovijem sa stiliziranim ugaonim akroterijima. Treba spomenuti for-

malne sličnosti između Meštrovićevega koncepta i 2.500 godina stare grobnice perzijskom kralju **Kiru Velikom** koja se nalazi u iranskom Pasargadu. Sličan koncept slavljenja kulta heroja ili nacionalne prošlosti, u znatno monumentalnijim realizacijama, ponavljan je tijekom 19. stoljeća (primjerice, Walhalla kod Regensburga i Befreingushalle kod Kelheima). Lokacije ovakvih memorijala su vrlo često na uzvišenjima, odnosno vrhovima brda ili planina, što je zapravo produžetak drevnog religijskog i političkog kulta »svete planine«. Kroz objekt se prolazi po uzdužnoj osi sarkofaga, kroz dva portala (orijentiranih k istoku i zapadu) naglašenih udvojenim parovima karijatida, odnosno ženskih figura u ulozi stupova, koje su okrenute k ulazu. Visina karijatida iznosi četiri metra, isklesane su iz jednog komada granita.

Skulpture su odjevene u narodnu noš-

nju ukrašenu nakitom. U načinu Meštrovićeve obrade odjeće očituje se modernistička geometrijska stilizacija, dok su lica izvedena realistički. Ove figure predstavljaju čuvarice ulaza u mauzolej, smirenog su i ozbiljnog izraza, stoje bosonoge i ruku prislonjenih uz tijelo u različitim položajima. One nose ulogu simbola majki svih palih ratnika čime upućuju na ideje vječne slave i jugoslavenstva, ujedinjavanja svih nacionalnosti u kraljevini a predstavljaju Bosanku, Crnogorku, Dalmatinku, Hrvaticu, Slovenku, Vojvođanku, Šumadinku i Južnosrbijanku (Makedonku). Karijatide su isklesane u Meštrovićevoj radionici u Splitu i dopremljene na Avalu. Na vijencu iznad portala uklesan je velikim slovima natpis: *Aleksandar I Kralj Jugoslavije Neznamom junaku*, a na suprotnoj strani rimskim brojevima godina završetka spomenika *MCMXXXVIII*.

Avalski kompleks zapravo predstavlja nacionalno i državno svetište u uskoj vezi s prirodom i selom, odnosno percipiranjem seljaštva kao povijesne osnove tadašnje državne zajednice na osnovu pastoralnog ili ruralnog identiteta. Mauzolej donekle reaktivira semiotiku Meštrovićeve ranije ideje – samo u fragmentima realiziranog – Vidovdanskih ciklusa, to jest Kosovskog hrama i pripadajućeg skulptorskog programa (1904. – 1914.). Spomenik Neznamom junaku ostavlja dojam drevnog, arhaičnog i antičkog mjesta ali jasno povezanog s lokalnim jugoslavenskim etnosom putem prikazane nošnje na karijatidama. Osam djevojaka koje zapravo simboliziraju osam

FOTO: Mihael Sokol

četiri godine. Neobrađeni blokovi granita iz jablaničkog kamenoloma dopremani su do željezničke stanice u Ripnju kod Beograda odakle su dovoženi do ove lokacije na Avali (visina 511 m) gdje su izvođeni završni radovi poliranja i glačanja. Temelj i jezgra spomenika izgrađeni su od armiranog betona na kojega su postavljani blokovi od tamnog kamena. Stručnjaci Tehničke direkcije Uprave kraljevskog dvora vodili su nadzor nad podizanjem spomenika, a rukovodilac radova bio je inženjerski pukovnik **Stevan Živanović**. U obradi kamena i montiranju blokova sudjelovali su pripadnici jugoslavenske kraljevske vojske i mornarice. Prigodom Vidovdana 1934. godine kralj Aleksandar položio je povelju o podizanju memorijala u temelj spomenika, koji je potom posvećen. Meštroviću je pri izradi projekta asistirao i njegov stalni suradnik, arhitekt **Harold Bilinić** (Split, 1894. – Zagreb, 1984.).

Meštrović je pripremio dvije varijante spomenika koji predstavlja ideju odavanja počasti. Početna ideja bila je jednostavna forma memorijalnog obeliska s prigodnim natpisima. Ovu zamisao je kralj Aleksandar odbio, nakon čega je Meštrović predložio koncept mauzoleja, svojevrsnog sarkofaga na osnovi od pet stuba kao simbola petovjekovnog ropstva pod Osmanlijama. Tako se u ovom spomeniku memorijalnog i grobnog karaktera prožimaju oblici i značenja antičkog hrama, žrtvenika i grobnice, dok sarkofag ističe kontinuitet česte forme grobnog obilježja, naročito vladarskih ili značajnijih ličnosti, još od

područja, iako rađene s namjerom da predstavljaju ideju stabilnosti putem različitosti, zapravo su simptom društveno-političke krize koja je bila konstantna od 1918. i formiranja južnoslavenske države. Po završetku izgradnje 1938. godine posmrtni ostaci nepoznatog (pretpostavlja se srpskog) ratnika iz starog spomen obilježja položeni su u novu kriptu. Spomenik Neznanom junaku utvrđen je za spomenik kulture od izuzetnog značaja 1979. godine. U neposrednoj blizini spomenika nalazi se i državni hotel *Avala* iz 1931. godine čiji je autor arhitekt **Viktor Lukomski**, ruski emigrant.

Spomenik Svetozeru Miletiću u Novom Sadu

Predsjednik Odbora za podizanje spomenika narodnom tribunu vojvođanskih Srba, političaru i novinaru **Svetozeru Miletiću** (Mošorin, 1826. – Vršac, 1901.) bio

je **Aleksandar Moč**, predsjednik Matice srpske, inače pristalica Udružene oporbe (koalicija Hrvatske seljačke stranke i Samostalne demokratske stranke). Odbor je izravno angažirao Meštrovića za izradu spomenika. U veljači 1939. Meštrović je boravio u Novom Sadu gdje je na poziv Matice srpske i gradske uprave razgovarao o pripremama za izgradnju i podizanje spomenika Miletiću. Meštrović je, s obzirom na predviđenu lokaciju spome-

nika na glavnom gradskom trgu, zatražio da se spomenik Presvetom Trojstvu iz 1781. ukloni jer bi se nalazio suviše blizu budućeg spomenika. Tome se usprotivila župa Imena Marijina te je uslijedio kompromis i Trojstvo je premješteno deset metara dalje, bliže crkvi gdje je stajalo sve do uklanjanja nakon Drugog svjetskog rata. Meštrović je do ljeta dovršio izradu modela te je spomenik Miletiću tijekom lipnja 1939. odliven u Zagrebu. Tijekom srpnja započeta je i rekonstrukcija trga ispred novosadske Gradske kuće. Otkrivanje i posvećenje spomenika 1. listopada pratio je bogat program u kome su sudjelovali brojni gosti iz Beograda, Novog Sada i ostalih gradova Vojvodine. U sklopu svečanosti povodom otkrivanja spomenika, dan ranije 30. rujna, priređena je izložba suvremenih vojvođanskih slikara u novosadskom Sokolskom domu. Tada su izloženi radovi mladih umjetnika poput **Mladena Josića**, **Magde Petrović**, **Milana Konjovića**, **Stevana Bodnarova**, **Vase Pomorišca**, **Ivana Tabakovića**, **Franje Radočaja**, **Bogdana Šuputa** i drugih. Na sam dan otvaranja 1. listopada održana je svečanost na kojoj je govorio predsjednik Kraljevske vlade dr. **Dragiša Cvetković**. Na svečanoj tribini pjevao je veliki zbor pjevačkih društava iz čitave Vojvodine uz prisutnost velikog broja ljudi. Osim članova vlade, prisustvovali su i bivši ministri, narodni zastupnici i senatori, episkop bački **Irinej Ćirić** i brigadni general **Vuko Lepetić**, kraljev izaslanik.

Početkom Drugog svjetskog rata spomenik je uklonjen od strane mađarskih okupacijskih vlasti. Vraćen je odmah po oslobođenju Novog Sada na inicijativu **Vase Stajića** i ponovno otkriven 10. prosinca 1944. Novi postament nešto je niži od prvotnog dvometarskog, a krajem 1951. godine novosadski kipar **Pavle Radovanović** (Zrenjanin, 1923. – Novi Sad, 1981.) uklesao je tekst *Svetozar Miletić 1826-1901, rad Ivana Meštrovića 1939*. Visina brončane figure Svetozeru Miletiću iznosi pet metara, dok skupa s postamentom visina prelazi sedam metara. Miletić je prikazan u natprirodnoj veličini s uzdignutom desnom rukom i stisnutom šakom. Odjeven je u kaput i redengot, valoviti ogrtač koji je simbolički trebao predstavljati širinu i zamah Miletićevog djelovanja na polju nacionalne borbe 19. stoljeća. Nedugo nakon postavljanja spomenik Miletiću doživio je kritike od struke pa i šire javnosti, dijelom i zbog očite sličnosti s njegovim spomenikom Grguru Ninskom iz 1927. u Splitu. Pojavna sličnost ovih spomenika je u prikazanoj gesti, naglašenom odlučnom položaju i zamahu Grgurove i Miletićeve ruke. Obje skulpture reprezentiraju snažne političke i povijesne ličnosti koje po Meštrovićevom viđenju, odlučno i hrabro predvode svoje narode te su kao takvi ostali upamćeni u narodnoj svijesti. Miletić je prikazan donekle zdepasto i nižeg rasta što dugi kaput dodatno naglašuje, a javljale su se i kritike pomalo groteskno oblikovanih šaka. Ipak, spomenik Svetozeru Miletiću postao je dominantna i prepoznatljiva točka središta Novog Sada. Stavljen je pod zaštitu države kao nepokretno kulturno dobro – spomenik od velikog značaja, 1949. i ponovno 1991. godine.

Branimir Kopilović

Zovu nas ulice

Subotički studenti, valjda jedini u zemlji, zatražili su prošloga tjedna rasformiranje svih postojećih zborova građana. Kako su prenijeli mediji koji nisu u službi režima, subotički studenti naveli su da je dio zborova građana kompromitiran »utjecajem oporbenih stranaka«, te da se, shodno tome, ograđuju od svakog upliva političkih organizacija u studentski pokret.

Ova vijest – naravno kod onih do kojih je doprla – iznenadila je veliki broj građana koji su i sami dali doprinos uspostavi zborova građana, a koji svoj aktivizam nisu razvijali dalje od sudjelovanja na zakazanim skupovima. Drugim riječima, iznenadila je one koji nisu bili »kod vatre« za sve vrijeme planiranja i organiziranja akcija koje su se ticale koordinacije između studenata i zborova građana. Ali, po načelu »gdje ima dima, ima i vatre« studenti su se pojavili kao vatrogasci perući zahtjevom za rasfor-

u onima koji su prozvani, odnosno obilježeni »utjecajem oporbenih stranaka«, a to su zborovi građana.

Tko god je proljetos bio na prosvjedima mogao se uvjeriti koliki su redovi kod Hipodroma bili na »štandovima« gdje su ljudi davali svoje osobne podatke, upisujući se u zborove građana kao možda i početnim korakom ka društvenim promjenama. U toj gužvi, naravno, nitko nije obraćao pažnju na onoga drugoga koji se također potpisivao je li on već član neke stranke i koristi li ovu priliku za ostvarivanje vlastitih ambicija. To, jednostavno, većini ljudi nije padalo na pamet pa su valjda i sada iznenađeni zbog »tihog raskola« koji je nastao između studenata i zborova.

Ako ćemo pravo, zborovi građana nisu ispunili očekivanja većine potpisnika, a ako ćemo opet pravo, nije da baš ništa nisu ni uradili. Ako ćemo o ovom prvom, onda slo-

bodno možemo reći da nisu ispunili svoj osnovni cilj: raspisivanje izbora za nove sazive mjesnih zajednica jer je aktualni-ma mandat istekao još malo pa tri godine. Najaktivniji članovi zborova – na koje se studentski zahtjev vjerojatno i odnosi – lako će ovu opasku obraniti tezom da ni studenti (ni građani) nisu uspjeli u mnogo većem cilju: prijevremenom raspisivanju republičkih izbora. Da, to je točno, ali je kod zborova građana nedostajalo energije da se načini koordinacija 37 subotičkih mjesnih zajednica koja bi uputila zajednički zahtjev predsjedniku Skupštine grada da raspiše izbore, a ako to ne bi učinio (a ne bi), onda i stalni pritisak u vidu građan-

skih prosvjeda ili građanske neposlušnosti. Potpisnik ovih redova osobno je svjedočio energiji i dobroj volji građana na malobrojnim zborovima da vlastitim aktivnostima pridonesu boljim uvjetima života u sredini u kojoj žive, bez obzira na to je li riječ o ekologiji, prometu ili kulturi. Na žalost, ništa od toga do li izgubljene energije nije ostvareno. Pa opet, zborovi građana odigrali su časnu ulogu prilikom organizacija prosvjeda u vlastitim sredinama ili pak odlascima u druge. Nitko ne može osporiti utrošeno vrijeme i energiju u pripremanju hrane ili pića za prosvjed u Subotici 17. svibnja ove godine ili pak istu takvu podršku studentima u brojnim prilikama.

Bez namjere da se o studentskom zahtjevu za rasformiranjem zborova građana izreče konačni sud, možda je u pomoć najbolje prizvati najjednostavniju misao: ako u vrhu organizacije i nema, na ulicama za sve ima mjesta. Jer... one nas i dalje zovu.

Z. R.

Cijepljenje protiv infekcije HPV-om

Neprimjetan, a može biti koban

Imuni sistem devet od deset osoba zaraženih HPV-om u periodu od oko dvije godine uspije se sam izboriti protiv tog virusa i izbaciti iz sebe infekciju. Međutim, dugotrajna perzistencija može dovesti do vrlo ozbiljnih poremećaja zdravlja

Školski dispanzer Doma zdravlja Subotica, uz podršku Zavoda za javno zdravlje Subotica organizirao je prošloga tjedna »Otvorena vrata« za cijepljenje HPV cjepivom. Cjepivo protiv humanog papiloma virusa daje se u dvije doze djeci i mladima dobi 9-14 godina i u tri doze mladima dobi 15-19 godina i besplatno je. HPV cjepivo štiti žene od karcinoma grlića maternice, a oba spola od karcinoma vanjskih spolnih organa, potom završnog dijela debelog crijeva, dušnika, glasnih žica, ždrijela i usta, a sprječava i spolne i tjelesne bradavice (kondilome). Sljedeća akcija besplatnog cijepljenja bit će organizirana od 15. do 19. prosinca.

Izuzetno čest i raširen u humanoj populaciji

Humani papiloma virus je heterogena grupa virusa koja napada kožu i sluznice, i kao što sam naziv kaže – humani, rezervoar tih virusa je čovjek. Ima ih preko 200 različitih tipova, a više od 40 ih izaziva promjene i napada sluznicu genitalnih organa ili okolnu sluznicu, poput analnog dijela regije. U toj grupi nalazi se nekoliko tipova koji imaju visoki potencijal, tzv. onkogeni, odnosno imaju sposobnost izazvati perzistentnu infekciju na samoj sluznici i dovesti do maligne alteracije u samoj ćeliji.

Kako ističe dr. **Nada Kosić Bibić**, spec. socijalne medicine u Zavodu za javno zdravlje, HPV-i su virusi koji kada napadnu čovjeka često ni ne znamo da smo inficirani.

»Praktično, preko 90 posto slučajeva zaraze prolazi bez ikakvih simptoma i tegoba, ali je važno reći da se imuni sistem devet od deset osoba zaraženih HPV-om, u periodu od oko dvije godine uspije sam izboriti protiv tog virusa i izbaciti iz sebe infekciju. Međutim, dugotrajna perzistencija može dovesti do vrlo ozbiljnih poremećaja zdravlja. Neki od njih su maligne promjene na grliću maternice. Za mnoge maligne bolesti ne znamo pravi uzrok, ali za rak grlića maternice znamo da je u osnovi infektivne geneze i da tu postoji taj HPV virus koji je u stvari inicirao malignu promjenu. No, ti HPV-i su odgovorni i za druge promjene – kod žena i muškaraca odgovorni su i za rak analne regije, regiju ždrela, tonzila, korijena jezika, kod muškaraca za rak na penisu«, navodi dr. Kosić Bibić.

HPV se prenosi prvenstveno seksualnim putem, ali može i kada dođe do kontakta kože ili sluznice sa zaraženom osobom, pri čemu ta osoba naizgled može biti

potpuno zdrava i da ni sama ne zna da ima HPV. Također se može prenijeti tijekom porođaja kada majka ovaj virus prenese na svoje dijete. Ukoliko se radi o tim vrstama sojeva, opisani su slučajevi da beba može imati razvoj polipa u respiratornoj sluznici, znači na dišnim putovima, što može biti čak i životno ugrožavajuće stanje za novorođenče.

»Ono što mi znamo jest da je HPV izuzetno čest i raširen u humanoj populaciji. Praktično, sve osobe koje su seksualno aktivne nekad u svom periodu života sigurno su imale susret s HPV-om. Često ga otkrijemo na način da se uzme bris i radi se HPV tipizacija jer se ciljano traži postoji li infekcija ili ne. Ide se u ciljane populacijske grupe i na taj način želimo otkriti je li HPV onog tipa koji je visoko onkogen i ima li smisla raditi nešto. Ukoliko se radi o tipovima koji nemaju onkogeni potencijal, ne daje se nikakva terapija već se daje šansa organizmu da se sam izbori s tim«, kaže ona.

Važnost cijepljenja

Prema riječima dr. Nade Kosić Bibić, kod populacije je prisutan neopravdan strah i skeptičnost glede kontraindikacija od cijepljenja.

»Postoje zablude da cjepivo može utjecati na plodnost, odnosno sterilnost, no sigurno ne može zbog svog sastava. Ono u sebi ne sadrži virus, to je specijalno dizajnirano cjepivo u koje se unose određeni proteini. To je devetovalentno cjepivo što je najširi spektar za sada poznatih onkogenih tipova virusa od kojih se dobiva zaštita. Važno je cijepiti djecu u što ranijoj dobi, s jedne strane zato što još nisu imala kontakt s HPV-om, odnosno da cjepivo dobiju prije nego što su postala seksualno aktivna, jer se već prvi prvom kontaktu mogu zaraziti. S druge strane je važno zato što je imuni odgovor kod mlađih značajno jači i bolje su zaštićeni. Kada govorimo o efikasnosti ovog cjepiva, 90 posto je zaštita od najznačajnijih onkogenih virusa.«

Što se tiče sigurnosti cjepiva protiv HPV-a, dodaje kako u prilog ide činjenica da se u svijetu počelo davati 2006. godine te kako za sada ne postoje u medicini zasnovani dokazi niti sumnja da je ono povezano s nekom bolešću, da je uzrokovalo neplodnost niti bilo što drugo.

»Imamo iskustva Australije, Velike Britanije i drugih zemalja, ima jako puno objavljenih radova koji pokazuju

koliko je manje karcinoma kod žena dobi oko 30 godina koje su cjevivo primile s 9-11 godina. Većina djece čak nema nikakve manifestacije nakon što ga primi. Inače, Srbija je jedna od 40-ak zemalja u svijetu koja preporuča davanje ovog cjeviva i dječacima, jer su oni ti koji najčešće prenose HPV svojim partnericama.«

Jedna od najvećih opasnosti koja nastaje kao posljedica HPV-a je razvoj, u kasnijem dobu, raka grlića maternice.

»I u svijetu i kod nas se pokazuje da djevojke zbog ranog stupanja u seksualne odnose, već s 25-30 godina imaju razvijene karcinome, upravo zbog HPV-a i nepostojanja zaštite. Što se tiče naše zemlje, kada govorimo o

urade skrining i papa test koji je bezbolan i jednostavan, kako bi na vrijeme otkrile postoje li neke promjene i kako bi na vrijeme uspjele sačuvati kvalitetu i dužinu svog života«, ističe na koncu dr. Nada Kosić Bibić.

Pitanje vremena kada će postati obavezno

Dr. **Josipa Krajniger Parčetić**, spec. pedijatrije u Školskom dispanzeru ističe kako se cijepljenje protiv HPV-a obavlja više puta godišnje.

»Trudimo se koliko je u našoj mogućnosti češće organizirati te akcije, međutim dva do tri puta godišnje je više nego dovoljno. Uz akciju koja je održana prošlog tjedna, do kraja godine ćemo organizirati još jednu, od 15. do 19. prosinca, a potom negdje u travnju-svibnju 2026. Za djecu dobi 9-14 godina potrebna je pismena suglasnost roditelja zato što ovo cjevivo nije u obaveznom kalendaru cijepljenja, ali je visoko preporučeno, a za mlade od 15 do 19 godina ta suglasnost nije potrebna. Također je važno znati da ako mladi započnu cijepljenje neposredno prije no što napune 19 godina, mogu dobiti sve tri doze kod nas. Inače, ovo cjevivo, u tri doze, mogu dobiti i studenti do svoje 26. godine, i to u studentskim ambulantama u Novom Sadu i Beogradu«, navodi dr. Krajniger Parčetić.

Ističe kako je značaj ove akcije prije svega podizanje svijesti i roditelja i djece vezano za učestalost pojave karcinoma grlića maternice (znamo da smo na visokom trećem mjestu kada su i obolijevanje i smrtnost u pitanju), a treba znati da su ovim virusom pogođeni i muškarci.

Upravo stoga se postavlja pitanje – ako je toliko važno, zašto cijepljenje nije obavezno?

»Mi se nekako nadamo da će ovo cjevivo ipak ući u obavezan kalendar cijepljenja. To nije do nas već do nekih viših instanci, ali budući da je država prepoznala važnost da se ovo cjevivo dobije besplatno, mislim da je samo pitanje vremena kad će postati obavezno«, odgovara dr. Krajniger Parčetić i dodaje kako je zainteresiranost za primanje cjeviva protiv HPV-a sve veća.

»Kada smo u lipnju 2022. godine počeli s besplatnim cijepljenjem, taj kontingent cjeviva jako je brzo potrošen i tražilo se cjevivo više. Potom smo imali zastoj gdje je djelovalo da nema zainteresiranih, možda je uzrok bila neobaviještenost roditelja da cjevivo postoji tijekom cijele godine, a možda je razlog bio i strah. Mogu reći da je u posljednje vrijeme zainteresiranost sve veća, vrtimo se oko pet posto cijepljene djece.«

I. Petrekanić Sič

Otvorena vrata

imunizacije protiv HPV-a od 17.11. do 21.11.2025. i od 15.12. do 19.12.2025.

Savetovaništvo za školsku decu i omladinu, Školskog dispanzera u Subotici, svaki radni dan od 7:30 do 17:00, bez zakazivanja, za svu decu (i dečake i devojke), od 9 do 19 godina.

Zaštitite decu od HPV infekcije i njenih posledica na vreme.

broju žena oboljelih od raka grlića maternice, u vrhu smo u Evropi, što je nedopustivo zato što imamo jednostavan, dostupan, bezbolan test i ako se na vrijeme otkrije, to je potpuno izlječiv karcinom. Ako imamo HPV, također ga možemo liječiti i tako spriječiti obolijevanje od ovog karcinoma. Još uvijek moramo puno toga raditi, prvenstveno je jako važno da se naša djeca cijepe, a s druge strane mladim ženama već od 24. godine preporučamo da

Vodimo li dovoljno računa o mentalnom zdravlju?

Alarm za podizanje svijesti i destigmatizaciju

»Periodično nam se javljaju roditelji mlađih punoljetnika i adolescenata, ali i studenti i zreli ljudi od 30-35 godina, s potrebom psihosocijalne podrške zbog najčešće anksioznih i depresivnih stanja, ali i smetnjama sa zavisnošću od kocke, interneta i video igrice. Prvi korak je razgovor, drugi stručna pomoć«, kaže Kristina Dragišić

Istraživanja mentalnog zdravlja stanovništva Srbije pokazuju da je trećina svih punoljetnih stanovnika psihički ugrožena, odnosno da 15,6% građana ima prisutne simptome depresije, dok 7,2% izvještava o simptomima anksioznosti. Preliminarni nalazi Instituta za mentalno zdravlje (2025.) pokazuju da 20,4% adolescenata ima ozbiljan psihijatrijski poremećaj, 9% je imalo suicidalne misli ili pokušaje, dok se 14% samoozljeđuje. Dodatno zabrinjava podatak da je 27,7% mladih doživjelo fizičko zlostavljanje u obitelji, a 30% se ne osjeća prihvaćeno. Visok stupanj potrebe za podrškom odražava i podatak da je 1/4 stanovnika Srbije tijekom života imala potrebu da se obrati stručnjaku zbog problema s mentalnim zdravljem. Svake godine povodom Svjetskog dana mentalnog zdravlja organizira se kampanja podizanja svijesti o značaju mentalnog zdravlja i poštovanja prava i dostojanstva osoba čije je mentalno zdravlje narušeno. Ove kampanje predstavljaju jedan od važnih instrumenata u borbi protiv stigme i društvenih predrasuda i grade mostove razumijevanja među ljudima onih koji se suočavaju s mentalnim teškoćama i ostatkom društva.

Rušenje stigme

Caritasov Dnevni boravak za osobe s mentalnim smetnjama *Sveta Tereza* u Srijemskoj Mitrovici licencirana je ustanova socijalne zaštite za sistemsku i međusektorsku podršku osobama s mentalnim smetnjama i oboljenjima, jedinstvena u Vojvodini. Ima ih još samo dvije u Srbiji, također u okviru Caritasa – Caritas Šabac i Caritas Valjevo. Trenutno uslugama pokriva 15 osoba usmjerenih od odjeljenja psihijatrije Opće bolnice i Centra za socijalni rad iz Srijemske Mitrovice. Grad Srijemska Mitrovica prepoznao je značaj ove inovativne usluge i uvrstio je u listu socijalne zaštite koja se 100% financira iz proračuna Grada.

»Imamo još tri korisnika koji su trenutno hospitalizirani. Periodično nam se javljaju roditelji mlađih punoljetnika i adolescenata, ali i studenti i već zreli ljudi od 30 do 35

godina, s potrebom za psihosocijalnom podrškom zbog najčešće anksioznih i depresivnih stanja, ali i smetnjama sa zavisnošću od kocke, interneta i video igrice. Prvi korak je razgovor, drugi je stručna pomoć. Problem suicida je manje-više tabu tema, ali je veoma veliki problem u Srbiji. Prošle godine 703 osobe oduzelo je sebi život, a najugroženiji su mladi od 15 do 35 godina ali i oni stariji od 75. Najčešći uzrok samoubojstva je depresija, povezana s čak 60 do 70 posto svih suicida. Rizik od samoubojstva je četiri puta veći kod osoba koje boluju od depresije, a

U Zdravstvenim profilima zemalja za 2023., izvješću pripremljenom u kontekstu dokumenta *State of Health in the EU*, Organizacije za gospodarsku suradnju i razvoj (OECD) i Europskog opservatorija za zdravstvene sustave i politike (Opservatorij), predstavljen je pregled stanja kad je riječ o mentalnom zdravlju u svim državama članicama EU, Norveškoj i Islandu. Zabrinutost, tjeskoba i depresija uzrokovani razornim učincima pandemije, ratom, klimatskom krizom i gubitkom bioraznolikosti, nezaposlenošću i sve većim troškovima života, pritiscima digitalne sfere i društvenih mreža – sve je to pogoršalo ionako loše stanje mentalnog zdravlja, napose kod djece i mladih. Depresija je raširenija među ženama i skupinama stanovništva s nižim dohotkom i nižim razinama obrazovanja. U istraživanju Eurobarometra o mentalnom zdravlju (listopad 2023.) istaknuto je da je potrebno poduzeti mjere. Istraživanje je pokazalo da je 46% Europljana u posljednjih dvanaest mjeseci iskusilo emocionalni ili psihosocijalni problem. Svaka druga osoba koja ima probleme s mentalnim zdravljem nije zatražila pomoć stručnjaka. S obzirom na razmjere trenutanih izazova, potrebne su daljnje mjere kako bi se spriječile trajne štetne posljedice za mlađe generacije.

čak 20 puta veći kod onih s težim oblicima depresije», ističe koordinatorka mitrovačkog Caritasa **Kristina Dragišić** te navodi da je ključ u pravovremenom prepoznavanju i liječenju mentalnih poremećaja, u smanjenju stigme i otvorenom razgovoru, kao i u stvaranju sigurnog i podržavajućeg okruženja za djecu i mlade.

»Ljudi koji razmišljaju o samoubojstvu, često šalju signale, osjećaj bezvrijednosti, beznađa, poruke da ne mogu dalje. Ti signali se ne smiju ignorirati. Svatko od nas može igrati važnu ulogu u prevenciji, pažljivim slušanjem, iskrenim razgovorom i rušenjem barijera stigme.

Nekada jedan razgovor može napraviti barijeru između očaja i nade, što je ključni korak u prevenciji samoubojstva. S ovakvim idejama krenuli smo u osnovne i srednje škole prije pet godina i započeli s edukativnim, interaktivnim radionicama u cilju senzibiliziranja mladih na ove teme, prihvatanja da je mentalno zdravlje jedan od najvažnijih aspekata sveukupnog stanja zdravlja osobe i normalizacije situacije da se govori o mentalnim smetnjama bez osjećaja srama. Kroz ovo vrijeme pojavile su se jako dobre reakcije. Profesori i učenici sudjeluju u kreiranju istih, javljaju se nakon njih i traže razgovore s psiholozima, istupaju javno sa svojim situacijama i problemima i daju svoje prijedloge da ovo trebaju biti redovne radionice za sve razrede, nekoliko puta tijekom godine što je za nas u Caritasu veoma pohvalno i motivirajuće. Naš rad je prešao i granice kako grada tako i države, te smo preko projekta *Erasmus+* imali zajedničke projekte o mentalnom zdravlju s Hrvatskom, Poljskom i Ukrajinom», navodi Dragišić.

Unaprjeđenje mjera prevencije

U područje mentalnog zdravlja Caritas je ušao 90-ih godina, pružajući humanitarnu pomoć psihijatrijskim bolnicama i njihovim korisnicima. Početkom 2000. godine Caritas pokreće proces zagovaranja za reformu sustava zaštite mentalnog zdravlja, za deinstitutionalizaciju i iz-

mještanje liječenja iz zatvorenih bolničkih zidina ka liječenju u zajednici, iz stroge izoliranosti ka životu među ljudima.

»Zahvaljujući podršci Caritasa *Italiane*, stručnjaci i donositelji odluka iz Srbije imali su priliku posjetiti Italiju gdje je sustav zaštite mentalnog zdravlja u zajednici bio razvijen desetljećima. Otvaranje prvog Centra za mentalno zdravlje Medijana u Nišu 2005. godine bio je dokaz da je promjena moguća. Caritas Srbije nakon toga je zagovarao i podržao donošenje prve Strategije za mentalno zdravlje (2007.) i prvog Zakona o licima s men-

talnim smetnjama (2013.). Pod okriljem Caritasa Srbije nastala su prva udruženja korisnika psihijatrijskih usluga u Srbiji, a 2015. i Mreža za mentalno zdravlje *NaUm*, koja okuplja udruženja sa zajedničkom misijom i omogućuje da se njihov glas čuje jače», navodi PR Caritasa Srbije **Slobodan Milošević** te dodaje da je Caritas Srbije zajedno s Mrežom *NaUm*, udruženjem *Prostor*, PIN i inicijativom *Za tebe#Važnoje*, osnovao Pokret za mentalno zdravlje.

Cilj osnivanja Pokreta je zagovaranje za unaprjeđenje položaja osoba s mentalnim

smetnjama, za razvoj besplatnih usluga u zajednici, za destigmatizaciju korisnika psihijatrijskih usluga u javnom životu, a napose u medijima.

»Iako u Srbiji postoji Program za zaštitu mentalnog zdravlja 2019-2026, njegova implementacija je ograničena, a prateći Akcijski plan nakon 2022. nije usvojen. Ovo onemogućuje efektivnu primjenu mjera prevencije, rane intervencije i podrške u zajednici. Građani, posebno mladi, izražavaju potrebu za dostupnim i besplatnim uslugama psihološke podrške, ali sustav ne odgovara ni kroz širenje usluga ni kroz destigmatizaciju (PIN, 2022). Jasno je da je potrebna koordinirana, održiva i sustavna politika zaštite mentalnog zdravlja, zasnovana na ljudskim pravima, podacima i participaciji zajednice», istaknuo je Milošević.

Pokret za mentalno zdravlje je u svibnju 2025. godine objavio alternativni izvještaj o ostvarivanju prava na mentalno zdravlje za 2024. godinu. On dodatno potvrđuje niz sistemskih izazova i potrebu za sveobuhvatnom javnom politikom koja će odgovoriti na potrebe građana. Izrađene su preporuke i prioriteti za novu strategiju. Inicijativa će biti pokrenuta za izradu nove Strategije o mentalnom zdravlju nakon 2026. godine. Ključne aktivnosti uključuju javnu kampanju, organizaciju festivala mentalnog zdravlja, konzultacije sa stručnim udruženjima i institucijama i pokretanje peticije.

S. D.

Prekogranični projekt UBH-a *Dužijanca* i Grada Pakraca

Impozantna sjenica upotpunila *risarski salaš* u Đurđinu

»Uspješno smo završili i ovaj projekt, i sjenica je onakva kakvu smo je zamislili. Pod svojim krovom može primiti oko 200 ljudi, a moći će se koristiti za razne potrebe, kako same Udruge tako i za druge programe – od multimedijalnih večeri, video prezentacija, događaja, manjih koncerata, raznih susreta...«, kaže Marinko Piuković

Zahvaljujući programu prekogranične suradnje između Udruge bunjevačkih Hrvata *Dužijanca* i Grada Pakraca na *risarskom salašu* u Đurđinu završena je izgradnja sjenice. Po svojim gabaritima – 15x12 m, ovo je jedinstven, natkriveni objekt koji će u svom seoskom ambijentu moći primiti oko 200 ljudi, a bit će prvenstveno namijenjen kulturnim aktivnostima Udruge, ali i mjesne župe, Udruge, škole, kao i cijele hrvatske zajednice.

Ovim projektom, kako je navedeno u dokumentaciji, izgradnjom sjenice osigurani su bolji uvjeti za održavanje tradicionalnih događanja koji doprinose očuvanja identiteta bunjevačkih Hrvata, razvoju turizma i kulturnog stvaralaštva, dok su prekogranični partneri iz Pakraca kroz isti projekt realizirali izgradnju nove gospodarske građevine – spremišta opreme za potrebe rada gradskog pogona.

Prostor za 200 ljudi

»Uspješno smo završili i ovaj projekt i sjenica je onakva kakvu smo je zamislili. Pod svojim krovom može primiti oko 200 ljudi, a moći će se koristiti za razne potrebe, kako same Udruge tako i za druge programe – od multimedijalnih večeri, video prezentacija, događaja, manjih koncerata, raznih susreta. Ono na čemu smo inzistirali, i što je i urađeno, jest da sjenica nema u samom natkrivenom prostoru niti jedan stup. To smo naglasili već u projektima, a to je jasno bio posao statičara, arhitekata, inženjera, koji su svoj posao i odradili. Bili smo svjesni da će to povišiti troškove radova, jer sve to je zahtijevalo dodatne radove u zemlji, puno armiranog betona, a kompletna građa je morala biti drvena i prilagođena ovome projektu«, priča direktor UBH-a *Dužijanca* **Marinko Piuković**.

Sjenica se nalazi pokraj župe sv. Josipa Radnika u Đurđinu, na njivi na kojoj se godinama unazad održavaju manifestacije *Takmičenje risara*, *Natjecanje u pucanju bičevima*, *Dužijanca malenih*, *Priskakanje vatre*...

»Taj kompleks mi nazivamo *risarski salaš*. Kada smo kupili prvi dio objekta, na njemu je već postojao stari salaš, hangar i vanjski toalet. Sam salaš je vrlo autentičnog izgleda, no zahtijevat će u narednom periodu obnovu. Hoće li biti potpuno srušen pa nanovo izidan ili će biti

dovoljna samo detaljna obnova, još uvijek ne znamo, ali imamo želju obnoviti ga i svakako koristiti. Osim već spomenutih događanja, taj *risarski salaš* nam je bitan i za *risarski disnotor*, *radionicu pravljenja tarane*, pa i kod drugih manifestacija. Ono što još imamo u planu jeste da želimo taj prostor i ozeleniti i prilagoditi ga potrebama, što podrazumijeva i adekvatan prilaz i prostor za parking. Također, razmišljamo i o mogućnost da se ova sjenica u nekom narednom periodu možda i zatvori, odnosno, konkretno zastakli«, kaže Piuković i pojašnjava kako je sve navedeno osnovni cilj gradnje sjenice, no, ne i jedini.

U najavi nova turistička cjelina

Iza crkve i župe u Đurđinu postoji još jedan autentičan bunjevački *etno salaš* koji će po riječima Piukovića uskoro biti u funkciji, i to kao objekt u smislu turističke destinacije.

»Naš prvi susjed je župa, odnosno župnik župe sv. Josipa Radnika preč. **Daniel Katačić** s kojim imamo dobru suradnju. Tako planiramo s našim susjedima kompletirati priču. Kada ljudi budu dolazili vidjeti *etno salaš*, moći će vidjeti i naš *risarski salaš*, kao i sada izgrađenu sjenicu, u kojoj će se moći okupiti, pogledati neku prezentaciju, eventualno se osvježiti. To će ujedno biti i malo predstavljanje naše zajednice i našega čovjeka. *Etno salaš* je jedan od rijetko sačuvanih bunjevačkih salaša koji ima i etno postavku te nam je zajednička želja to sve i drugima pokazati. Vjerujem kako ćemo, u nekom narednom vremenu, posjetiteljima moći ponuditi i manju ugostiteljsku uslugu i time zaokružiti cijelu priču«, kaže Piuković.

Valja spomenuti kako je UBH *Dužijanca* u prethodnim projektima već osigurala montažne stolove i klupe, te štandove i suncobrane koji su korišteni u dosadašnjim manifestacijama i na samoj centralnoj proslavi *Dužijance*. S ovim objektom, kako je Piuković rekao, UBH *Dužijanca*

ima zaokruženu ponudu i u Đurđinu kada su u pitanju njihove aktivnosti i prostor u kome mogu ugostiti posjetitelje. Tako će sada tijekom cijele godine imati prostor za potrebe *Dužijance* i u njemu prikazivati i pokazivati ili dočarati *Dužijancu* onakvu kakva je u danima kada se ona sama slavi.

Suradnja između Pakraca i Subotice

Kompletni radovi iznosili su 96.000 eura + PDV, a putem projekta koji je sufinanciralo Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU osigurano je 81.506,68 eura.

»Naš zajednički projekt je ukupno iznosio 120.000 eura (Grad Pakrac je dobio 38.493,32 eura, a UBH *Dužijanca* 81.506,68). Veliki posao smo odradili i očekujemo da će realizacija projekta doprinijeti očuvanju kulturnog identiteta, jačanju prekograničnih veza te stvaranju dugoročnih temelja za gospodarski, društveni i kulturni razvoj. Udruga je bila u obvezi sve troškove pokriti, snalazili smo se kako smo znali i mogli, te smo bili prinuđeni izvršiti i nekoliko pozajmica, koje ćemo i vratiti, a sve druge aktivnosti koje se budu radile u narednom vremenu bit

će obuhvaćene nekim drugim projektima. Želja nam je da ova sjenice bude samoodrživa, odnosno da je možemo i drugima iznajmljivati uz neku naknadu. Zapravo, kompletan *risarski salaš* zamišljen je da bude u funkciji samoodrživosti, jer pruža priliku da ga i drugi koriste«, kaže Piuković.

Osim građevinskih radova, ovaj projekt donio je i dobru suradnju između partera u ovome projektu. Predstavnici Grada Pakraca bili su u Subotici u studijskom posjetu za vrijeme *Dužijance* i tako su mogli dobiti kompletnu sliku o tome što je *Dužijanca*, dok su članice Organizacijskog odbora *Dužijance* **Marija Sekereš**, **Ivana Piuković** i **Barbara Sekereš** sudjelovale na otvorenju programa sajma *Slavonski banovac* u Pakracu i imale sastanak s gradonačelnikom Pakraca **Tomislavom Novincom**.

Blagoslov novoizgrađene sjenice, kako je najavio Marinko Piuković, bit će 6. prosinca, a tada će biti prilika i za širu javnosti da vidi ovaj impozantan objekt.

Ž. V.

Foto: Ivana Piuković

**Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata poziva Vas
na predstavljanje knjige**

1. 12. 2025. u 12 sati
u dvorani crkvene općine u Boki
(Ulica Sonje Marinković 13)

O knjizi će govoriti:
urednici: **izv. prof. dr. sc. Ivana Olujić i Ljubiša Večanski**
recenzent **izv. prof. dr. sc. Petar Radosavljević**

Moderatorica: **Katarina Čeliković**

Srdačno Vas očekujemo!

ADVENT U TAVANKUTU

2025.

29.11.

PALJENJE PRVE ADVENTSKE SVIČE - VAŠAR

18.00 - ETNOSALAŠ "BALAŽEVIĆ"

30.11.

IZLOŽBA BOŽIČNJAKA

18.00 - GALERIJA PRVE KOLONIJE NAIVE U TEHNICI SLAME

01.12. - 24.12.

ZORNICE - SVAKI RADNI DAN

6.00 - ŽUPNA CRKVA TAVANKUT

6.12.

DOČEK SV. NIKOLE

PALJENJE DRUGE ADVENTSKE SVIČE - VAŠAR

18.00 - ETNOSALAŠ "BALAŽEVIĆ"

13.12.

**BOŽIČNI KONCERT FOLKLORNOG ODJELA HKPD
"MATIJA GUBEC"**

PALJENJE TREĆE ADVENTSKE SVIČE

18.00 - DOM KULTURE

15.12.

ADVENTSKA TRIBINA

19.00 - PASTORALNI CENTAR

20.12.

VAŠAR - PALJENJE ČETVRTE ADVENTSKE SVIČE

18.00 - ETNOSALAŠ "BALAŽEVIĆ"

PRIJAVE IZLAGAČA ZA BOŽIČNI
VAŠAR NA BROJ 0652270390 (LIDIJA)

Kolokvij ZKVH-a u Starčevu

Sjećanje na Mišu Brajca

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata u suradnji s Udrugom banatskih Hrvata priredio je 76. znanstveni kolokvij u Starčevu koji je održan 25. studenoga u galeriji *Boem* u sklopu starčevačkog Doma kulture 29. novembar.

Etnolog **Dalibor Mergel** održao je predavanje na temu »Život i djelo Miše Brajca, vođe seljačkog pokreta u Banatu«, predstavivši život i rad tog istaknutog starčevačkog društvenog i političkog djelatnika a prigodom 125. obljetnice od njegova rođenja. Mergel je najviše prostora posvetio djelovanju **Miše Brajca** (1900. – 1990.) između dva svjetska rata, te pojedinostima iz njegovog obiteljskog života zahvaljujući fotografijama iz osobne arhive **Julijane Juga** unuke Miše Brajca koja i danas živi u Starčevu.

Stručni suradnik u ZKVH-u **Branimir Kopilović** predstavio je dva recentna Zavodova izdanja koja tematiziraju tamošnju hrvatsku zajednicu: zbornik radova *Hrvati u Boki* te *Zapise Stevana Iljevića iz Boke*.

Na početku večeri nazočnima se obratio direktor starčevačkog Doma kulture **Marko Ivošević** koji je naglasio

dobru suradnju s predavačem Mergelom te kratko predstavio rad institucije. **Nikola Pavlić** iz Udruge banatskih Hrvata zahvalio se publici na odazivu, Domu kulture na ustupljenom prostoru te ZKVH-u na organizaciji.

H. R.

Predstava *Narikače* gostovala u Subotici

Pučki teatar u suvremenom ruhu

U okviru projekta *Teatar u Kolu*, u HKC-u »Bunjevačko kolo« u Subotici 22. studenoga gostovala je predstava *Narikače*, koprodukcija Kazališta *Mika Živković* iz Retkovaca i Slavenskog putujućeg teATAR-a. Predstava je autorski projekt **Marka Sabljakovića** koji potpisuje tekst, režiju, scenografiju, kostimografiju i scenski pokret.

Narikače su melodrama iz seoskog života čija je radnja smještena u sedamdesete godine prošlog stoljeća. Radnja započinje okupljanjem protagonista na ispraćaju pokojnika naricanjem, gdje se polako otkrivaju obiteljske tajne i odnosi, a priča otvara teme poput tadašnjeg položaja žena ili patrijarhalne dominacije.

»Same narikače meni su se nametnule spontano nakon niza predstava koje sam režirao i dramaturški obrađivao. Na ispraćaju pokojnika otkrivaju se zamračene obiteljske tajne i odnosi, o kojima se nije smjelo govoriti. Iako je smrt povod radnje, a priče su tužne, predstava šalje snažnu poruku da ljubav i dobro mogu pobijediti usprkos svim životnim problemima. Moja ideja je pučki teatar prikazati na drukčiji, suvremeniji način, songovi i koreografija dižu ovu predstavu na višu razinu«, kaže autor predstave Marko Sabljaković.

Sabljaković je, inače, umjetnički voditelj Slavenskog putujućeg teATAR-a i pohađa doktorski studij teatrologije

u Osijeku. Njegove predstave osvajale su priznanja diljem Hrvatske.

Inače, predstava *Narikače* okuplja glumce amatere s područja cijele Vukovarsko-srijemske županije.

U okviru projekta *Teatar u Kolu* 5. prosinca bit će izvedena predstava dječje dramske skupine HKC-a *Bunjevačko kolo* posvećena sv. Nikoli dok će 6. prosinca gostovati kazališna skupina iz Aleksinca.

D. B. P.

Izložba o milenijskoj proslavi

ĐURĐIN – Na svetkovinu Krista Kralja, u nedjelju, 23. studenoga, nakon svečanog misnog slavlja, u župnoj pastoralnoj dvorani *Otac Gerard T. Stantić* u Đurđinu otvorena je izložba *1100 godina Hrvatskog Kraljevstva*

– *Tragom milenijske proslave u Bačkoj i Srijemu*. Izložba je nastala u produkciji Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, a može se pogledati do 1. prosinca. Izložbu je otvorila autorica **Katarina Čeliković**.

Dani hrvatske kulture u Somboru

SOMBOR – U okviru *Dana hrvatske kulture u Somboru*, večeras (petak, 28. studenoga) u Mađarskoj građanskoj kasini bit će održana folklorno-glazbena večer. Sudjeluju folkloriši HKC-a *Bunjevačko kolo* iz Subotice i ŽPS *Kraljice Bodroga* iz Monoštoru. Početak je u 19 sati. Program organizira UG *Urbani Šokci* iz Sombora.

Kolokvij o baštini zapadnobačkog Podunavlja

SONTA – Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata organizira znanstveni kolokvij na temu »Nematerijalna kulturna baština zapadnobačkog Podunavlja: očuvanje, mogućnosti i perspektive«, koji će biti održan večeras (petak 28. studenoga) u *Šokačkoj kući* u Sonti, s početkom u

18 sati. Predavanje će održati **Senka Davčik**, etnologinja i stručna suradnica za kulturne projekte i programe u ZKVH-u. Domaćin kolokvija je KPZH *Šokadija* iz Sonte.

Večer ikavice u Stanišiću

STANIŠIĆ – HKD *Vladimir Nazor* iz Stanišića organizira manifestaciju *Ikavicu Hrvat zbori* posvećenu govoru dalmatinskih, ličkih, bosanskih, hercegovačkih, šokačkih i bunjevačkih Hrvata. Manifestacija će biti održana u subotu, 29. studenoga, u dvorani MKUD-a *Ady Endre* u

Stanišiću, s početkom u 17 sati. U programu će sudjelovati KUD-ovi iz Hrvatske, BiH, Mađarske i Srbije.

Ranije, od 15 sati, u istom prostoru bit će održano predavanje i izložba fotografija s temom kolonizacije Hrvata u Vojvodinu nakon Drugog svjetskog rata na kojem će predavanje održati sociolog i povjesničar dr. sc. **Mario Bara**.

Mozaik u Monoštoru

MONOŠTOR – Nova knjiga **Marije Šeremešić** pod nazivom *Mozaik* bit će predstavljena i u Monoštoru, u nedjelju, 30. studenoga, u etno kući *Mali Bodrog*, s početkom u 17 sati. U pitanju je šesnaesta knjiga ove autorice koja se bavi Monoštorom. Šeremešić piše o Specijalnom rezervatu prirode *Gornje Podunavlje*, kao važnoj sastavnici života tamošnjih ljudi, Monoštorskom ritu, okolnim vikend naseljima, te predstavlja ženske tradicionalne zanate i mjesnu sakralno-povijesnu baštinu.

Ivša u Somboru

SOMBOR – Knjiga *Ivša* **Ivana Tumbasa** iz Subotice bit će predstavljena u srijedu, 3. prosinca, u župi Presvetoga Trojstva u Somboru. Početak je u 18 sati.

Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini

Od psihološke drame do dokumentarnih ostvarenja

Tijekom tri večeri publika u Subotici i Somboru imala je prilike vidjeti igrani film *Odluka* kao i dokumentarna ostvarenja *Obalno šetalište*, *Slamarke divojke* i *Od zrna do slike*

Subotica

Trodnevni program *Ciklusa hrvatskog filma u Vojvodini*, održan od 19. do 21. studenoga u Subotici i Somboru, ponudio je publici nekoliko ostvarenja – od psihološke drame do zanimljivih dokumentaraca.

Odluka

Prve dvije filmske večeri priređene su u Subotici, u Art kinu *Lifka*. Program je otvorila *Odluka* scenaristice i redateljice **Branke Bešević Gajić**. U pitanju je psihološka drama koja se bavi temom obiteljskog nasilja.

»Film želi ukazati na ovaj veoma važan problem prisutan diljem svijeta, pa i kod nas. Konkretno, bavim se nasiljem nad ženama u obitelji, njegovim uzrocima i posljedicama, ujedno i međugeneracijskim traumama. Cilj je da gledatelji osvijeste ozbiljnost ovog problema i da se potaknu na djelovanje u svojem okruženju, u smislu netolerancije takve vrste nasilja«, kazala je autorica filma Branka Bešević Gajić.

Osim autorice, o filmu i njegovim porukama, nakon projekcije govorila je i poznata glumica **Éva Rász**, koja glumi u tom ostvarenju.

Obalno šetalište

Drugi dan *Ciklusa* ponudio je u Subotici opservacijski dokumentarni film *Obalno šetalište* (2023.), autora **Silvija Mirošničenka** koji važi za etablirovano ime na hrvatskoj filmsko-dokumentarističkoj sceni. Opservacijski dokumentarci fokusirani su na sistematično promatranje, odnosno snimanje pojava i ljudi, s minimalnim autorskim uplitanjem,

Sombor

bez naracije i intervju. Time se postiže »nefiltrirana« objektivnost. *Obalno šetalište* u navedenom stilu prikazuje liburnijsku zajednicu vezanu za šetalište Franza Josefa I (od Lovrana do Voloskog), tamošnja događanja, druženja i manifestacije.

»Šetalište je samo kulisa, a glavna tema je liburnijska zajednica povezana u tih dvanaest kilometara koliko je šetnica duga. To je jedna kompaktna zajednica, mene je zanimalo ispričati priču ciljano odabirući različite osobe

po dobi, zanimanjima i afinitetima, ali ne koristeći intervju. Ovaj stil je pomalo i poetski, a slika i atmosfera igraju važnu ulogu. U njemu je građevina, liburnijsko šetalište, lik, poput Alexanderplatza u poznatom romanu **Alfreda Döblina**«, kaže Mirošničenko.

Važnu ulogu u filmu ima i atmosferska glazba koju potpisuje **Pere Ištvanić**, skladatelj podrijetlom iz Tavankuta.

Hommage slamarkama

Nakon Subotice, *Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini* priređen je i u Somboru. Treći dan programa, 21. studenoga, bio je posvećen istaknutom hrvatskom scenaristu, dramaturgu, redatelju, filmskom publicistu i političaru **Ivi Škrabalu**, rođenom u Somboru. Prikazani su dokumentarni filmovi *Slamarke divojke* (1971.) **Ive Škrabala** i *Od zrna do slike* (2012.) **Branka Ištvanića**. Filmovi su prikazani u dvorani *Ernest Bošnjak* u somborskom kinu.

»U Somboru smo prvi puta organizirali *Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini* i odlučio sam odabrati filmove koji su posvećeni Ivi Škrabalu koji je rodom Somborac, koji je meni bio profesor u Zagrebu. Ivo Škrabalo rođen je u Somboru 1934. godine, a preminuo je u Zagrebu 2011. godine. Njegov dokumentarni film *Slamarke divojke* smatra se antologijskim. Taj film meni je poslužio za moj film *Od zrna do slike*, koji sam radio prije desetak godina, u koji sam stavio i kadrove u kojima Škrabalo objašnjava kako je on *Slamarke divojke* snimao na ovim prostorima 1971. godine. Mislim da je za ovo prvo gostovanje u Somboru važno bilo filmsku večer posvetiti njemu«, kazao je Ištvanić.

O značaju slamarstva za bunjevačke Hrvate govori i to što Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata nastoji afirmirati i istraživati umjetnost u tehnici slame. Prošle godine podnijeta je kandidatura za upis slamarstva u Nacionalni registar nematerijalnog kulturnog naslijeđa Republike Srbije.

Kako je kazao v. d. ravnatelja ZKVH-a **Josip Bako**, *Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini* dobar je primjer suradnje ZKVH-a i jedne udruge u Hrvatskoj – *Artizane* u kojoj je aktivan i Branko Ištvanić, poznati hrvatski redatelj, rodom iz Tavankuta, koji je ostao navezan na svoj rodni kraj.

»Gledateljima u Subotici i šire pokušavamo ponuditi ono što je aktualno u hrvatskom dokumentarnom ili igranom filmu, naglasak nije na komercijalnim filmovima, već želimo ponuditi gledateljima ono što ne mogu vidjeti u kinima, na televiziji ili internetu«, kazao je Bako.

On je najavio da je želja ZKVH-a da narednih godina *Ciklus hrvatskog filma* gostuje u šokačkim mjestima i u Srijemu. Kako je dodao, Zavod planira nabaviti odgovarajuću opremu za tehnički kvalitetne projekcije u prostorima udruga, domovima kulture, školama.

Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini organizira se uz potporu Hrvatskog audiovizualnog centra u okviru međunarodne suradnje.

H. R.

Odluka

Slamarke divojke

Od zrna do slike

Obalno šetalište

Šokačko veče u Sonti

Ples i *pisma* Šokadije

K PZH Šokadija iz Sonte priredila je u subotu, 22. studenoga, Šokačko veče, koja je najznačajnija manifestacija ove udruge. Udruga s hrvatskim predznakom u Sonti osnovana je 2002. godine, a već krajem iste godine samostalno su organizirali Šokačku večer. Osim domaćina, predstavila su se i gostujuća društva te proglašeni pobjednici natječaja »Za lipu rič«.

Program su otvorili domaćini, koji su Šokačko veče otvorili Šokačkom himnom za koju je tekst napisala i skladala članica Šokadije **Božana Vidaković**. U punoj dvorani Doma kulture uz Šokadiju nastupili su OKUD Ivo Lola Ribar iz Sonte, učenici odjela tambure u Sonti Glazbene škole **Stevan Hristić** iz Apatina, KUD **József Attila** iz Svilojeva i KUD **Dukat** iz Vladislavaca.

»KPZH Šokadija osnovana je početkom 2002. godine i već krajem te godine samostalno smo organizirali prvo Šokačko veče i to je i dalje naša najznačajnija manifestacija.

Polako nam se vraćaju članovi i nadam se da ćemo imati više programa tijekom godine«, kazao je predsjednik KPZH-a Šokadija **Mato Zec**.

»Svaka od zajednica koja živi na teritoriju Općine Apatin jedan je svijet koji obogaćuje našu sredinu. Svaka šokačka škrinja jedan je svijet, i ono što ja želim je da čuvate te vaše škrinje i da ih s ponosom pokazujete svima koji dođu u Sontu«, kazala je predsjednica Općine Apatin **Dubravka Korać** obraćajući se na početku Šokačke večeri.

SREBRENA ZORA

Blida sićanja otimlju komatiće prošlosti
zatrpane u guvnu. Sjajnim crnim brazdama,
priškrinka moje bake i zaraslim stazama.
Dužna sam ti ostala puno lipi riči napisat
ti moja tija patnjo široki sokaka, ognjišća,
napušćani domova, usnili dragi ljudi – grobova.
Neću brojat sve moje tuge i rane, boli al neću
nikomu kazat.
Sva prolića lita jeseni i zime natovarite u
šaraglje u nade za bolje dane srebrom opasane.
Dani se nižu ko divojačko zrnje, dok bose noge
gazu kroz granje i trnje.
Srebrena zora stidljivo se promalja.
Srebrena rosa se priljiva na listovima mlade
diteljine i zriloga ječma.
Budi se ognjište moje. Crkveno zvono pozdravlja
uspavane duše, a riči i kitice ove pisme su lik
moje duše.
Jaroš se budi u srebrenomu jutru. Tičice pivu, a
vitar zajedno sa njima, pa raznaša pismu ko plivu.
Sićanja zaogrnihta maglom, ko da su na izdisaju.

Razgrćem pepel, tražim sva srebrena jutra kad su
moji didovi zaorali prvu brazdu, prvu lozu zasadili,
prvo sime bacili, prvu misu slavili, i svoju dicu ranili.
I kad spadnu kiše jesenje, guste magle zaogru
svojom paklijom sokake, kad ne znamo šta nosi
sutra, vada će dat Bog za još srebrena jutra.

Marica Mikrut

Na *Šokačkoj večeri* proglašene su i najbolje pjesme
pristigle na natječaj »Za lipu rič«. Pobjedničku pjesmu
Srebrena zora napisala je **Marica Mikrut**, rođena Son-
čanka, članica UG-a *Urbani Šokci* iz Sombora.

»Ovo je treći put da sam na natječaju 'Za lipu rič' osvo-
jila prvo mjesto. Rodna Sonta je za mene uvijek inspi-
racija, vraća me u vrijeme provedeno u obiteljskoj kući i
često pišem o tome«, kazala je Mikrut.

Na natječaj je stiglo 11 pjesama koje su pisane na šo-
kačkoj ikavici.

Drugo je mjesto osvojila pjesma *E, dico naša* Božane
Vidaković, a treće *Kandilo* **Svetlane Blandino**.

»Uvjet je bio da su pjesme pisane na šokačkoj ikavici.
Pučki pjesnici najčešće pišu o djetinjstvu, o nekoj lijepoj

epizodi iz života, i to vidimo u pobjedničkoj pjesmi«, kaže
profesor hrvatskog jezika i povijesti iz Osijeka **Hrvoje Pa-
vić**.

Uz KUD *Dukat* iz Vladislavaca, gosti *Šokačke večeri* bili
su i predstavnici Općine Vladislavci s kojom *Šokadija* su-
rađuje na prekograničnim projektima.

»Tri godine unazad aplicirali smo i dobili novčana sred-
stva u okviru Programa prekogranične suradnje između
Hrvatske i Srbije, koji financira Ministarstvo regionalnog
razvoja i fondova EU Republike Hrvatske. Kroz projekt
'Kultura kao most suradnje III' opremili smo višenamjen-
sku dvoranu i priručnu kuhinju, a isto tako privodimo kraju
i uređenje dvorišta i vrta«, kazao je Mato Zec.

Z. V.

Proslava crkvenog goda u Hrtkovcima

Svečanim euharistijskim slavljem u župnoj crkvi sv. Klementa u Hrtkovcima 24. studenoga proslavljen je crkveni god, zaštitnik hrtkovačke župe Sveti Klement, prvi papa i mučenik. Misno slavlje predvodio je fra **Ilija Alandžak** u zajedništvu s tamošnjim župnikom vlč. **Ivicom Živkovićem** i svećenicima Srijemske biskupije.

»Sveti Klement je svetac koji ujedinjuje vjernike oko Rume i Srijemske Mitrovice, posebno Hrtkovaca, Niki-

naca i Platičeva. Ljudi rado dolaze slaviti Klementovo. Prošle godine slavili smo 200. obljetnicu izgradnje crkve, na čega smo iznimno ponosni. Sveti Klement pobijedio je sve razdore i svako zlo u svijetu i zagovorom svetog Klementa i mi ćemo biti jedinstveni i zajedno ga slaviti i u budućnosti«, istaknuo je vlč. Ivica Živković.

U prigodnoj homiliji fra Ilija je istaknuo da sv. Klement, veliki papa i svetac, treba biti uzor svima te bedem i zaštita u svim problemima i teškoćama.

»Unatoč činjenici da je župa u Hrtkovcima prolazila kroz teškoće, trebala bi slijediti primjer Krista Kralja i svetog Klementa. I Krist i sv. Klement ovozemaljski su život završili mučeničkom smrću. I mi kao vjernici završavamo mučeničkom smrću, ali unatoč svemu tome trebamo uvijek biti zagledani u Krista koji nas je svojim križem otkupio, sv. Klementa te sve koji žive u ovom svijetu i ovoj župi gdje slavimo ovu svetkovinu. Sveti Klement je bio izabran za papu, nasljednik je svetog Petra i Kristov namjesnik. Ne samo da je izabran za papu nego je bio poslan svome stadi. Ono što je važno za nas u današnjem životu, kako bi njegov primjer nama zasvijetlio jest da kao kršćani moramo nasljedovati Isusa Krista onako kako nam je pokazao i sv. Klement. To je nešto što je aktualno i onda i danas u svijetu u kojem živimo«, istaknuo je fra Ilija Alandžak.

S. D.

Novi Organizacijski odbor HosanaFesta

Konstituirajuća sjednica Organizacijskog odbora Festivala hrvatskih duhovnih pjesama – *HosanaFest* održana je 23. studenoga. Kako je prema pravilniku *HosanaFesta* propisano, jedan mandat traje pet godina, tako će sadašnji saziv organizirati ovaj jedini hrvatski duhovni festival u Vojvodini do 2030. godine. Na ovoj su sjednici imenovani novi članovi Odbora, te raspoređena vrhovna uprava. Za predsjednika je nanovo izabran osnivač Festivala vlč. dr. **Marinko Stantić**, a za potpredsjednika **Dalibor Križan**. Tajnica festivala je **Kristina Križan**, blagajnica **Sandra Antunović**, glasnogovornica **Ksenija Ivanković Radak**, fotodopisnik **Vedran Jegić**, šefica protokola **Maja Vojnić Hajduk**, a **Mario Vojnić Hajduk** zadužen je za medijsku zapaženost, dok su za članove Organizacijskog odbora izabrani **Biljana Vojnić Hajduk**, **Valentin Čović**, **Ivana Dulić**, **Anita Hubert** te **Ana Čipak**.

Na ovoj se sjednici odmah krenulo s pripremama za XXI. *HosanaFest*, koji će biti održan 11. listopada 2026. godine pod sloganom »U glazbi – susret s Bogom«. Također, ovom prigodom dogovoreno je i da će natječaj za naredni *HosanaFest* biti otvoren 1. veljače iduće godine i trajat će do 1. travnja.

Raspravljalo se i o okvirnom planu za festival, ali su definirane i ključne točke za naredni period.

K. I. R.

Proslava Svete Katarine, zaštitnice župe u Sotu

Svečanim euharistijskim slavljem u župnoj crkvi sv. Katarine u Sotu je 25. studenoga proslavljena zaštitnica župe. Misno slavlje predvodio je katedralni župnik u Srijemskoj Mitrovici vlč. **Marko Gregić** u zajedništvu s domaćinom preč. **Nikicom Bošnjakovićem**, vlč. prof. dr. sc. **Ivicom Čatićem**, grkokatoličkim svećenikom u Berkasovu **Vladimirom Edelskim**, župnikom u Hrtkovcima, Nikincima i Platičevu vlč. **Ivicom Živkovićem** i župnikom u Golubincima preč. **Zdravkom Čabracem**. Proslava crkvenog goda Sv. Katarine za župljane Sota oduvijek je bila iznimno važna.

»Mi kao kršćani imamo svoj korijen, a taj korijen je Isus Krist. Iz njega crpimo sve ono dobro, evanđelja kroz dan, kroz tjedan, kroz mjesec, godinu. Isus nam govori što trebamo govoriti i što trebamo činiti. On nam je primjer da ono što pričamo, to svojim životom i potvrđujemo. Vjera i djela. Od Isusa crpimo ljubav, milosrđe, praštanje, razumijevanje, oprostjenje. Na nama je da se svakog dana iznova trudimo biti bolji ljudi«, istaknuo je ovom prigodom vlč. Gregić.

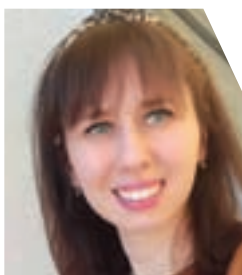
S. D.

U iščekivanju Sina Božjega

U nedjelju, 30. studenoga, počinje advent ili došašće, vrijeme priprave za dolazak Sina Božjega – Božić. Advent traje četiri nedjelje, sve do Badnjeg dana – 24. prosinca. Prvo svjedočanstvo o došašću donosi biskup **Perpetuus** iz Toursa, koji je tada zahtijevao post pred Božić. Još u IX. stoljeću prva je nedjelja došašća proglašena početkom crkvene godine. To je vrijeme kada možemo svojim darom usrećiti druge, one koji su u potrebi. Izrada adventskog vijenca proširila se tijekom XIX. stoljeća u njemačkim evangeličkim obiteljima. Običaj su poslije preuzeli bavorski katolici, a potom i ostatak kršćanskog svijeta.

Četiri svijeće u adventskom vijencu predstavljaju četiri nedjelje pred Božić. Prva svijeća je svijeća nade, a naziva se još i postilica ili proročanska u sjećanje na proroka Izaiju koji je prorokovao Kristovo rođenje. Druga svijeća je betlehemska ili pomirlica koja simbolizira Kristove jaslice i predstavlja ljubav. Treća svijeća je pastirska i simbolizira radost, dok je četvrta, anđeoska svijeća i simbolizira mir. Smisao svijeća u adventskom vijencu je da se upale i budu poziv na molitvu. Advent bi prije svega trebao biti duhovna priprema za Božić, stoga su tu i zornice – rane svete mise koje svoj početak imaju još u srednjem vijeku. Njih nazivamo još i latinskim imenom *rorate*. Simboliziraju budnost kršćana u iščekivanju Božića, a predstavljaju i pokoru, odnosno odricanje od sna.

Slaveći te svete mise, narod je stvorio osobite adventske pjesme bogate sadržajem jer govore o proročanstvu biblijskih proroka o Kristovu dolasku.

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Zaodjenuti se Gospodinom

Iako marketing već duže vrijeme podsjeća kako su nam blagdani blizu i kako se treba početi pripravljanje, kršćansko vrijeme priprave počinje ove nedjelje. I kao i svake godine, moramo se uvijek iznova podsjećati da kršćanska priprema nije potrošačka, nego duhovna, kao što nas i liturgija upućuje. To je priprema za susret s Gospodinom. Zato je došašće posebno vrijeme u liturgijskoj godini. Kršćanin kroz iščekivanje Kristova rođenja iščekuje i svoj konačni susret s njim. To je vrijeme radosnog čekanja, ali i ozbiljnog rada na sebi, kako ne bismo kada do susreta dođe bili ne-pripravljeni.

Djela svjetla

Prvi dio došašća opominje nas da je važno biti spreman za susret s Gospodinom kada on ponovno dođe. U prva kršćanska vremena to je iščekivanje bilo vrlo živo. Oni su očekivali da će Krist brzo opet doći, još za njihovog života. Zato su se trudili biti pripravljeni za taj susret. Njihovo očekivanje nije bilo ispunjeno strahom, nego vjerničkom nadom i radošću zbog tog susreta.

No, vrijeme je prolazilo, a Kristov drugi dolazak nije se još dogodio. I danas, kada je vrijeme iščekivanja dugo gotovo dvije tisuće godina, vjernici su sve manje u stanju pripravnosti za taj važan susret. Zaboravljaju da će Krist ponovno doći, te da nas ne želi naći nepripravljene. Zato nas Pavao ove prve nedjelje došašća opominje i podsjeća: »Odložimo dakle djela tame i zaodjenimo se oružjem svjetlosti. Kao po danu pristojno hodimo, ne u pijankama i pijančevanjima, ne u priležništvima i razvratnostima, ne u svađi i ljubomori, nego zaodjenite se Gospodinom Isusom Kristom« (Rim 13,12b-14a). Sve što činimo, a što je mimo Kristova nauka i Božjih zapovijedi su djela tame, jer ne dolaze od Boga. A djela koja činimo onako kako nas Krist uči naše su oružje da

pobijedimo sve loše ovoga svijeta i izborimo se za život vječni, izborimo se za spremnost za susret s Gospodinom. Pavao spominje neka od loših djela kojima su ljudi skloni. Ona su simbol svakog kršenja Božjih zapovijedi, simbol života mimo Božjeg zakona. Ako Božji zakon ne shvaćamo dovoljno ozbiljno i čuvamo samo ono što nam je lakše i prihvatljivije, onda se ne pripremamo za Kristov drugi dolazak i nismo odložili djela tame. Zaodjenuti se Kristom znači živjeti po njegovu nauku, cijeli svoj život uskladiti s onim što nas je poučio, te živjeti za njega, za susret s Njim, živjeti kao prvi kršćani.

Budni i pripravn

I sada kada započne došašće, kada se budemo željeli približiti Kristu i krenemo raditi na svome obraćanju, budimo prema sebi strogi i kritični. Nemojmo se opravdavati uspoređujući se sa svijetom, s drugima, uspoređujmo se samo s onim što nas Isus uči. Drukčije se ne možemo njime zaodjenuti, niti se pripremiti za susret koji će odrediti našu vječnost.

Isto nam poručuje i Isus kada kaže: »Bdijte dakle jer ne znate u koji dan Gospodin vaš dolazi. (...) Zato i vi budite pripravn jer u čas kad i ne mislite Sin Čovječji dolazi« (Mt 24,42.44). Budnost je kršćanska spremnost svjedočiti svoju pripadnost Kristu u svakoj situaciji i u svako vrijeme. To je ljubav koju imamo za bližnjega i za Gospodina. U ovo predblagdansko razdoblje treba paziti da tu ljubav i kršćansko svjedočanstvo ne obezvrijedimo materijalnim stvarima, da ne dozvolimo da potrošački duh obuzme i našu pripremu za Božić, jer mi se pripravljam za susret s Gospodinom. Ljubav i vjernost su jedino što pred njim vrijedi, a sve materijalno je propadljivo, samim tim i bezvrijedno. Zaodjenuti se u Gospodina, to je ono što u ovome došašću trebamo učiniti.

Hrvati i crkva u Crvenki (III.)

Hrvatske obitelji

Ostaje poteškoća saznavanja zbilja pouzdanih podataka o nacionalnim osjećajima ovih stanovnika Crvenke. Nije, primjerice, poznat niti jedan oblik njihova udruživanja niti zajedničkog djelovanja

Grobovi Hrvata u Crvenki u najvećem su dijelu raspoređeni u središnjem dijelu groblja, nastalom kada se »staro«, uglavnom namijenjeno Nijemcima, počelo širiti. Nakon grobova Crnogoraca i Srba, u tom su dijelu drugi po brojnosti oni koji pripadaju Mađarima, a nakon njih slijede grobnice Hrvata pa Ukrajinaca. U sasvim novom dijelu groblja, nastalom prije dvadesetak godina, Hrvata je nešto manje, no skupa se, na cijelom groblju, mogu razaznati najmanje 62 grobnice u kojima su sahranjeni.

Najčešće prezime Hrvata koji su živjeli u Crvenki, suđeci po ovom izvoru, je Biondić, a osobe koje ga nose nalaze se u četiri grobnice. I danas ih ima u Crvenki, no mnogo više u inozemstvu: potvrđeno u Münchenu i u Puli. Po tri grobnice pripadaju članovima obitelji Bošnjak i Ilić, a u po dvije sahranjene su osobe koje su se prezivale Ćorić, Grujo, Javor, Jelić, Katić, Lukić i Stipić. Po jedna grobnica pripada obiteljima Alajbegović, Alar, Alpeza, Bedić, Bućan, Bulković, Čubrić, Ćorković, Đuretić, Ereiz, Faćol, Gregorić, Guzina, Italo, Iltand, Jozić, Kičić, Kikić, Kolar, Kovač, Kvočić, Latinović, Lučić, Marić, Mandić, Matušić, Matić, Matošević, Matijević, Orga, Petrović, Petrušić, Poljak, Ru-kavina, Špehar, Tršelić i Vojnić.

Podrijetlo

Podrijetlo prezimena Bošnjak, Stipić, Bedić, Bulković, Kikić, Kolar, Latinović, Matijević i Vojnić, a možda i Faćol, može se tražiti u nekadašnjoj staroj bunjevačkoj emigraciji, koju spominje u svojim preporoditeljskim djelima i **Ivan Antunović**, no koja je u migracijskim istraživanjima slabije poznata. Citirajući zapisnike kanonskih vizitacija kalačkog nadbiskupa, provedene po župama nadbiskupije tijekom XVIII. stoljeća, on navodi da su u Kuli, »kao i u njenih područnicah« (a Crvenka je bila područnica Kule) živjeli »Srbi i katolici Bunjevci, Slovaci, Magjari i Niemci«. U vrijeme pisanja svoje čuvene *Razprave...* (objavljena 1882.) već navodi: »danas neima Bunjevaca i Slovakah, već ostaše u matici i područnicah u manjem broju Srbi, uz Magjare i Niemce«.

Možda je toga kontingenta Bunjevaca u međuvremenu nestalo, no sigurno su se pojavili noviji, preostali tijekom cijelog XX. stoljeća, sve do danas. Dva su moguća izvo-

ra pristizanja hrvatskoga puka u ovaj kraj u tom stoljeću. Jedan je optiranje Bunjevaca i Šokaca (skupa sa Srbima) iz južne Mađarske u Kraljevinu Jugoslaviju. To se dogodilo nakon konačnog razgraničenja dvije države poslije potpisivanja Trianonskog mirovnog ugovora po završetku Prvog svjetskog rata, i povlačenja srpske vojske iz tih krajeva, u periodu 1923. – 1931. Tome u prilog idu iskazi **Dušana Boškovića**, kroničara Crvenke, koji potvrđuje »predratno« podrijetlo u Crvenki obitelji Stipić, Bulković i Bošnjak. Drugi bi svakako bila crvenačka industrija, koja je kao magnet privlačila mnoge narode, obitelji i pojedince, pa tako i

bunjevački živalj, no isto tako i šokački (u Crvenki danas žive članovi obitelji Matin i Đuretić podrijetlom iz Berega, primjerice).

Dakako, ostaje poteškoća saznavanja zbilja pouzdanih podataka o nacionalnim osjećajima ovih stanovnika Crvenke. Nije, primjerice, poznat niti jedan oblik njihova udruživanja niti zajedničkog djelovanja. Ostala prezimena mogu se pripisati hrvatskom podrijetlu osoba koje su tijekom druge polovice protekloga stoljeća iz različitih, najčešće ekonomskih, razloga došle u ovo mjesto i tu zasnovale obitelj te tu poslije smrti i sahranjene. Upadljivo je, u prilog dokaza česte pojave nacionalno mješovitih brakova u mjestima s manjim brojem Hrvata, da se veći broj Hrvata u Crvenki ženio Crnogorkama i Srpkinjama (sahranjenim s njima), dok vjerojatno ista pojava u populaciji Hrvatica nije lako uočljiva na nadgrobnim spomenicima.

Za crvenačke Hrvate koji nemaju bunjevačko podrijetlo mjesta dolaska u Crvenku su uglavnom iz Bosne i Hercegovine. Učestali oblici njihovih imena, česti upravo među Hrvatima u BiH, upisani su na nadgrobnim pločama (Mato, Stipo, Franjo, Ivo, Pejo, Božo i Anto) uz isto tako česta imena identitetskog hrvatskog predznaka: Josip, Ilija, Tomislav, Andrija i Ivan i druga. Utjecaj nacionalno mješovite sredine i gotovo izvjesnog slabljenja identitetskih značajki osjeti se među nadgrobnim spomenicima ispisanim ćirilicom, no i ovdje se sreću rijetki na standardnom hrvatskom jeziku. Nekoliko grobnica Hrvata sljedbenika komunističkog pokreta također se daju primijetiti.

Sudbine

Crvenka je bila popunjavana tijekom međuratnog perioda administrativnim i prosvjetnim kadrovima iz triju povlaštenih naroda iz cijele Kraljevine Jugoslavije. I u ovom mjestu to je činjeno kako bi se neslavenski narodi

obrazovali u državno promoviranom i često nametanom duhu južnoslavenskih naroda. **Klara Makale**, učiteljica podrijetlom iz Šibenika, bila je jedna od njih. Njezinu životnu priču uobličilo je pero Dušana Boškovića.

»Kada je učiteljica Makale iz sunčanog, kamenog Šibenika stigla u ravnicu sjeverne Bačke, Crvenka je još uvek bila tiha varošica u srcu Kraljevine Jugoslavije. Voz je stao na malom kolodvoru usred polja, a mlada žena, sa kuferom u jednoj i buketom lavande u drugoj ruci, sišla je s pragova nepoznatog u nepoznato. Njezin pogled je tražio školu, ali je prvo pronašao nebo – široko, sivo i nemo, tako različito od dalmatinskog. Zvali su je jednostavno: 'učiteljica iz Šibenika'. Iako joj je pravo ime bilo Klara Makale, u Crvenki se brzo pročula po toplini glasa i strogoći koju nije pratila surovost. Bila je od onih koje djeca vole i boje se u isto vreme. U zimu bi dolazila u školu u plavom kaputu i sa crvenim šalom, a ljeti bi nosila šešire što su mirisali na Sredozemlje i nešto nedostižno.

Predavala je u osnovnoj školi u Elektrani koju su pohađala uglavnom srpska i češka djeca, gdje su je uvažavali i đaci i roditelji. Njezin metod bio je neobičan za ravnicu: pričala je priče o moru, ribarima, kamenitim ulicama i sve to povezivala s lekcijama iz gramatike, aritmetike ili prirode i društva. Djeca su je slušala otvorenih usta. Ali nije samo u školi ostavila trag. Klara je bila i ljubiteljka kazališta. Sa grupom mještana, učitelja i trgovaca, osnovala je amatersku družinu. Repetirali su i izvodili u dvorani koju su zvali 'Kazino' (kasnije kino), a publika je dolazila u najboljoj nedjeljnoj odjeći. Glumila je i režirala, najčešće drame sa mora, često prevedene s talijanskog, ali i srpske seoske farse.

Kada se vratila u Dalmaciju, već kao zrela žena, pričala je kako joj je u Crvenki bilo najteže da se navikne na ravnicu. 'Tamo ni misli nemaju gde da se zagube. Sve je ravno, sve je golo. Ali u tim ravnim poljima sam prvi put vidjela ljude kako se smiju srcem, ne samo navikom'.

Marko Tucakov

Učiteljica Klara Makale u predstavi u *Kazinu* u Crvenki

Hrvatska riječ, broj 44, 28. studenoga 2003.

Savez protiv lošeg zakona

Očekivanja da će se u nove izbore ići s novim izbornim zakonom kojim će se osigurati i izravni ulazak u parlament predstavnika manjina nisu se ispunila, u izbore se ide sa starim zakonom. Očekivanja manjinskih stranaka da će Demokratska stranka ići s dosadašnjim koalicijskim partnerima, gdje su i manjinske stranke, nije se također ispunilo, pa su pojedine manjinske i regionalne stranke odlučile formirati zasebni blok i ići zajedno na izbore. Novoj koaliciji Zajedno za toleranciju-Čanak-Kasza-Ljajić pristupile su i dvije stranke Hrvata u Srbiji DSHV i HNS.

PRISTUPANJE KOALICIJI: Na sastanku održanom povodom predstojećih republičkih izbora, 24. studenog u sjedištu Saveza vojvođanskih Mađara u Subotici između čelnika Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini i Hrvatskog narodnog saveza i koordinatora ove koalicije *Józsefa Kasze* postignut je sporazum da u okviru koalicije »Zajedno za toleranciju Čanak-Kasza-Ljajić« nastupe na predstojećim republičkim izborima i obje hrvatske stranke.

(Jasminka Dulić)

Pokrajina mora garantirati opstanak manjinskih medija

Da bi osnivačka i upravljačka prava glasila na jezicima manjina trebala biti prenijeta na ne tako davno osnovana nacionalna vijeća nacionalnih zajednica, ideja je ponikla u pokrajinskom Tajništvu za informiranje. S obzirom na to da se na čelu ovog Tajništva nalazi *Rafail Ruskovski*, koji je kao takav imenovan i za predsjednika Nacionalnog vijeća Rusina, prijedlog je odmah izazvao kontradiktorne stavove i oštre reakcije mnogih intelektualaca iz redova nacionalnih manjina. Predsjednik Odbora za informiranje Skupštine AP Vojvodine

Đorđe Subotić ocijenio je ovaj prijedlog kao najgore moguće rješenje ističući »kako bi se time, pred izbore, uspostavila politička kontrola nad ovim medijima, s obzirom na to da su nacionalna vijeća sastavljena od članova jedne ili dvije stranke«. Značajan broj rukovodstava i novinara novinsko-izdavačkih kuća na jezicima manjina slaže se da prenošenje ovih kompetencija može sačekati, jer Zakon o informiranju pruža mogućnost da njihove kuće ostanu na državnim jaslama do 22. travnja 2005. godine, a do tada se ima vremena razmisliti i o nekim drugim rješenjima.

(M. Maleš)

Uložiti energiju u svoje ideje

Inicijativa Mladeži uz pomoć IO SO Subotice organiziralo je tribinu o tome kako kvalitetno pisati projekte, o čemu su govorili najviši funkcionari općine, koji su ukazali na jednostavne procese prijave na općinske, pokrajinske i međunarodne natječeaje. Projekt se definira kao niz aktivnosti koje zahtijevaju timski rad, a čiji je osnovni cilj predstavljanje svoje ideje fondacijama koje mogu pomoći njegovo realiziranje. Formula uspješnog natjecanja leži u spremnosti, samouvjerenosti, komunikaciji i iskustvu, jedna je od poruka predavača. O pisanju projekata govorili su projekt menadžer subotičke općinske uprave *Olivera Radnić*, zamjenik pokrajinskog tajnika za nacionalne manjine AP Vojvodine *Slaven Dulić*, članica Izvršnog Odbora SO Subotica zadužena za naobrazbu *Edit Pintér Molnár*, te član Izvršnog Odbora SO Subotica zadužen za omladinu, sport i zdravstvo *Modest Dulić*. Voditelj tribine *Nikola Perušić* je, zatvarajući skup, rekao kako je brz napredak doista važan, što možemo postići ostvarenjem vlastitih ciljeva uz pomoć projekata. »Najviši funkcionari u Općini uložili su i ulažu vrijeme u nas, i nadam se da ćemo i mi uložiti vrijeme u sebe« – zaključio je Perušić.

(O. P.)

U Petrovaradinu obnovljen rad HKPD »Jelačić«

Nastavak duge tradicije

U Petrovaradinu je ponovno ožvijen rad Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva »Jelačić«. Na osnivačkoj skupštini, koja je 25. studenoga održana u svečanoj auli rezidencije pomoćnog biskupa đakovačko-srijemskog i generalnog vikara za Srijem *msgr. Đuro Gašparovića*, pred preko stotinu nazočnih obnovljen je HKPD »Jelačić«, čiji je rad zamro prije šezdesetak godina.

Na skupu je član Inicijativnog odbora *Petar Barbek* podsjetio kako je ovo Društvo još 1925. godine u Petrovaradinu

obilježilo tisućgodišnjicu rođenja hrvatskog kralja *Tomislava*, o čemu svjedoči i ploča koja je tada postavljena na Crkvu sv. Jurja.

Na osnivačkoj skupštini Društva odlučeno je da se usvoji statut, te su izabrani članovi upravnog i nadzornog odbora. Svojom nazočnošću skup su uveličali pomoćni biskup *msgr. Đuro Gašparović*, petrovaradinski župnici *Stjepan Miler* i *Marko Kljajić*, kao i treći tajnik u Veleposlanstvu RH u Beogradu *Stipan Medo*. Ispred DSHV-a prisutna je bila *Tanja Melvinger*.

U radnom Predsjedništvu obnovljenog HKPD »Jelačić« na osnivačkoj skupštini bili su *Davor Martinčić*, *Perica Pifat*, *Marko Abijanović* i *Marina Karamanić*, dok su ovjerači potpisa bili *Branka Rajković* i *Verica Hornjak*.

Goran Krnčević (1963. – 2025.)

U ponedjeljak, 24. studenoga, nakon kratke i teške bolesti u 63. godini preminuo je Goran Krnčević, odvjetnik, dužnosnik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini i aktivni član hrvatske zajednice iz Novog Sada.

Rođen je 1963. u Karlovcu u Hrvatskoj. Osnovnu i srednju školu završio je u Novom Sadu, a diplomirao je 1989. na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Novom Sadu.

Radio je kao odvjetnik od 1992. do 2013. godine, a od 2013. radio je na mjestu pomoćnika direktora u sektoru pravnih i financijskih poslova Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode u Novom Sadu. Smrt ga je zatekla na mjestu zamjenika načelnika Uprave za građevinsko zemljište i investicije Grada Novog Sada.

Članom DSHV-a postao je 2017., aktivirajući se u radu Mjesne organizacije DSHV-a Novi Sad. Godine 2021. izabran je za člana Predsjedništva DSHV-a, a 2023. za predsjednika MO DSHV-a Novi Sad-Petrovaradin. U nekoliko mandata bio je u ime DSHV-a članom Pokrajinske i Izborne komisije Grada Novog Sada.

U III. sazivu Hrvatskog nacionalnog vijeća bio je član Povjerenstva za praćenje povreda manjinskih prava u Srbiji. Također, bio je i član upravnog odbora Zaklade *Spomen-dom bana Josipa Jelačića* u prethodnom sazivu.

GRAD SUBOTICA GRADSKA UPRAVA TAJNIŠTVO ZA GRAĐEVINARSTVO

Sukladno članku 45a. Zakona o planiranju i izgradnji (*Službeni glasnik RS*, br. 72/09, 81/09-ispisak, 64/10, 24/11, 121/12, 42/13-US, 50/13-US, 98/13-US, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19, 9/20, 52/21, 62/23 i 91/25)

g l a š a v a

RANI JAVNI UVID POVODOM IZRADE

Plana detaljne regulacije za dio prostora istočno od Majšanskog mosta do bivšeg kompleksa livnice i zapadno od Majšanskog mosta do Ulice Arsenija Čarnojevića i Aleje maršala Tita u Subotici

Odluka o izradi navedenog plana objavljena je u *Službenom listu Grada Subotice*, broj 24/2025.

Rani javni uvid bit će održan u trajanju od 15 dana, od 1. do 15. prosinca 2025. godine, radnim danima od 8 do 12 sati, u Tajništvu za građevinarstvo, Stara gradska kuća, Trg slobode 1, ured br. 204., a može se pogledati i na službenoj internetskoj stranici Grada Subotice www.subotica.ls.gov.rs u rubrici Građevinarstvo – Javni uvid.

Tajništvo za građevinarstvo, kao nositelj izrade navedenog plana, organizira rani javni uvid u cilju upoznavanja javnosti s općim ciljevima i svrhom izrade navedenog plana, mogućim rješenjima za razvoj prostornih cjelina, mogućim rješenjima za urbanu obnovu, kao i efektima planiranja.

Pravne i fizičke osobe mogu dostaviti primjedbe i sugestije u pisanoj formi Tajništvu za građevinarstvo (Uslužni centar, šalter 8 ili 9), od 1. do 15. prosinca 2025. godine.

Primjedbe i sugestije pravnih i fizičkih osoba koje evidentira nositelj izrade mogu utjecati na planska rješenja.

Gradska uprava Subotica, Tajništvo za poljoprivredu i zaštitu okoliša, temeljem članka 14., stavak 8. i članka 39. Zakona o procjeni utjecaja na okoliš (*Sl. glasnik RS*, br. 94/24) objavljuje:

OBAVIJEST O DONIJETOM RJEŠENJU DA NIJE POTREBNA PROCJENA UTJECAJA NA OKOLIŠ

Dana 25. 11. 2025. donijeto je rješenje pod brojem 004366762-2025-09693-004-081-380-001, kojim se utvrđuje da nije potrebna procjena utjecaja na okoliš projekta: Bazna stanica mobilne telefonije »SU155 SUL155 SUO155 SUJ155 Hajdukovo (CT)«, na katastarskoj parceli br. 4360/1 K. O. Palić, Subotica, u Hajdukovu (46.12177°, 19.80018°), nositelja projekta »Telekom Srbija« a.d. Beograd, Takovska br. 2, 11000 Beograd.

Razlog za donošenje ove odluke je što je stručnom ocjenom opterećenja konstatirano da jačina električnog polja buduće bazne stanice neće prelaziti propisane granične vrijednosti ni na jednoj površini uzetoj u razmatranje, a ukupni faktor izloženosti u svim zonama u kojima je izvršen proračun je manji od 1. Predmetnim rješenjem određene su i mjere u cilju sprječavanja, smanjenja i otklanjanja negativnih utjecaja na okoliš.

Zainteresirana javnost ima pravo žalbe u roku od 15 dana od dana objavljivanja obavijesti u sredstvima informiranja.

Uvid u rješenje može se izvršiti u prostorijama Službe za zaštitu okoliša i održivi razvoj (Trg slobode 1, Gradska kuća, I. kat, soba 129), svakog radnog dana od 8 do 14 sati.

Četvrti ovogodišnji susret *Knjižničara u razmjeni*

Knjižničarski trokut u Subotici

Njih dvojica nisu obični likovi ove priče.

Oni imaju super moć.

Oni su – knjižničari.

Zovu se **Krunoslav** i **Zsolt**. Rade u Gradskoj knjižnici Beli Manastir i ove su godine došli u Suboticu družiti se s djecom koja se obrazuju na hrvatskom jeziku.

Sada vam je već svima jasno da pišemo o programu *Knjižničari u razmjeni*, koji postoji već 18 godina. U njemu sudjeluju knjižničari iz Hrvatske, Mađarske i Srbije. Nekoliko puta godišnje susretnu se u drugoj državi i mjestu kako bi razmijenili svoja iskustva, ali prije svega kako bi održali radionice za djecu, vrtićku ili školsku, pripadnike manjinske zajednice tog mjesta.

Ovoga je puta red došao na Suboticu, koja je tradicionalno domaćin ovakvog okupljanja u studenome. Tako su se knjižničari Gradske knjižnice Beli Manastir i Gradske knjižnice i Kulturnog centra *Jenő Mohácsi* iz Mohača susreli s knjižničarima Gradske knjižnice Subotica 21. studenoga.

Naši super junaci **Krunoslav Mijatov** i **Zsolt Rabi** održali su radionicu učenicima nižih razreda Osnovne škole *Ivan Milutinović* koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku i bilo je baš zabavno.

Naravno, jer su knjižničari super likovi.

Oni imaju super moć.

Ali to već svi znamo.

B. I.

Slikovnica *Svatovske basne*

Hrvatska čitaonica Subotica tiskala je slikovnicu pod nazivom *Svatovske basne: hrvatske bunjevačke pripovijetke* za koju je narodne pripovijetke zapisao **Balint Vujkov**. Slikovnicu je ilustrirao **Petar Gaković**, a urednica **Katarina Čeliković** izabrala je tri basne: *Skakavac prosi kravu*, *Lisica stana u guskovim svatovima* i *Švrakino nazdravljanje* koje povezuje tema svatova kod životinja. Ako redovito čitate naš podlistak *Hrcko*, sve ove basne već ste mogli pročitati, no sada su objedinjene na jednom mjestu, i to u tvrdom povezu uz sjajne ilustracije.

Ova je knjiga tiskana u ediciji *Slikovnice* kao dvanaesta u nakladi od 400 primjeraka. No, to još nije sve. Nije samo oku primamljiva, nego vam nudi i QR kod koji vas vodi na mrežne stranice Hrvatske čitaonice. A tamo? Tamo imate audio zapise na kojima izvorni govornici bunjevačkog govora čitaju basne. Uloge su tumačili: **Ružica Šimić**, **Marija Kovač**, **Zlatko Romić**, **Lazo Jaramazović**, **Zoltan Sič** i **Bernadica Ivanković**, a snimatelj je bio **Darko Temunović**.

Tako ne samo da možete čitati ove basne, nego ih možete i slušati, pa i naučiti nove riječi jer na istoj stra-

nici postoji i tumač onih manje poznatih ili u ovom slučaju bolje rečeno, zaboravljenih riječi. Ova slikovnica je pravo uživanje, možete se i u obitelji podijeliti po ulogama i čitati, a ako niste sigurni kako se koja riječ pravilno izgovara, onda je usput i poslušate.

Audio zapis je snimljen u studiju Radio Marije u Subotici, listopada 2025., a basne se mogu čuti na: <https://www.hrvatskacitaonica.org.rs/nasa-izdanja/vujkov-balint-svatovske-basne/>.

Slikovnica, koja je tiskana uz potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, može se nabaviti u Hrvatskoj čitaonici po cijeni od 800 dinara, a možete je i posuditi iz školskih knjižnica. Može biti i sjajan dar za rođendan ili neku drugu prigodu.

Najbolji je ugođaj kada u isto vrijeme pratite tekst iz slikovnice i slušate izvorne govornike. Prava milina. Ne vjerujete mi? Pokušajte i uvjerite se sami.

Ž. V.

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga.
Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomjesečnog djeteta i pomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdajem višenamjenski poslovni prostor u BiH, RS Srpska, Istočno Sarajevo u centralnoj gradskoj »A« zoni na šetnici Dr. M. Lazića, veličine 100 m² + 35 m², idealan za predstavništvo kompanija, organizacija ureda ili automatskih kazina iz Srbije, Hrvatske, Mađarske. Kontakt email: lindov@yahoo.com ili viber: +964-781-891-68-75.

Tražim simpatičnu i lijepu Hrvaticu za međusobno učenje hrvatskog i mađarskog jezika. Ja sam »mlad« umirovljenik, po nacionalnosti Mađar. Tel.: 061/6566-577.

Potreban konobar ili konobarica za rad u sezoni na Pelješcu. Osigurana je hrana, smještaj, plaća je po dogovoru. Kontakt osoba Jasmina Kušić +385-99-5977155.

SOMBOR - Prodajem kompletno završenu termoizoliranu veću katnicu sa suterenom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel.: 025-5449220; 064-2808432.

Potrebne njegovateljice s europskim papirima za njemačku agenciju. Prijava na zdravstveno osiguranje dok radite. Ne plaćate proviziju. Plaćete su za slabije znanje njemačkog jezika od 1.500 eura, a za bolje od 1.800 pa navise.

Ja sam uz vas 24 sata dok ste na šteli. Sva pitanja i prijave možete poslati putem WhatsApp ili Vibera. +381-63-708-05-60. Budite i vi dio našeg tima. Jovanka

Prodajem poljoprivredno zemljište, parcele broj 33565/1 i 33564 k.o. Donji Grad, za 8.500 eura/jutro. Kontakt 064/3758889.

Izdajem u najam poslovni prostor – 320 m², uži centar – Apatin – Ulica svetog Save 25. Pogodno za auto salon ili trgovinu. Ukupna površina s dvorišnim dijelom – 700 m²
Tel: 063/738-97-85

Prodajem nepokretnost površine 4.516 m² u Rudanovcu u okviru Nacionalnog parka »Plitvička jezera«, po cijeni od 165.829,00 eura. Informacije na telefon 063/888 71 34.

Prodajem mrežice za mlade voćke 270 komada, veličine 56 cm x 20 cm. Cijena 30 din/kom. Telefon: 064/9738601.

Prodajem plišanu otunku, strigansku maramu, tkane ponjave i pregače. Informacije na telefon 062/1789106.

Osoba s invaliditetom (II. stupanj) traži posao u Subotici.
Kontakt telefon: 061/6767041.

Gradska uprava Subotica, Trg slobode 1, Tajništvo za poljoprivredu i zaštitu okoliša, temeljem članaka 14. i 39. Zakona o procjeni utjecaja na okoliš (*Sl. glasnik RS*, br. 94/24), u svojstvu nadležnog tijela:

OBAVJEŠTAVA JAVNOST O PODNIJETOM ZAHTJEVU ZA ODLUČIVANJE O POTREBI PROCJENE UTJECAJA PROJEKTA NA OKOLIŠ

Nositelj projekta »DEA EcoGreen« doo Subotica, Čantavirski put BB, Subotica podnio je 17. 11. 2025. godine, pod brojem 004596773-2025-09693-004-081-380-001, zahtjev za odlučivanje o potrebi procjene utjecaja na okoliš projekta: Postrojenje za skladištenje i tretman građevinskog otpada, na k. p. br. 36117 K. O. Donji grad, Čantavirski put BB, u Subotici (46.32403°, 19.41087°).

Javnost može izvršiti uvid u podatke, obavijesti i dokumentaciju nositelja projekta i dostaviti mišljenje na podnijeti zahtjev u roku od 15 dana od dana oglašavanja. Uvid se može izvršiti u prostorijama nadležnog tijela u Gradskoj kući u Subotici, soba 130, svakog radnog dana od 10 do 14 sati, kao i elektronički na internetskoj veb prezentaciji Grada Subotice, na adresi www.subotica.ls.gov.rs/cat_doc/zastita-zivotne-sredine. Mišljenja se mogu dostaviti na adresu nadležnog tijela ili elektroničkom poštom na adresu zivotnasredina@subotica.ls.gov.rs.

U postupku odlučivanja tijelo može donijeti odluku da je za predmetni projekt potrebna izrada studije o procjeni utjecaja na okoliš i odrediti njen opseg i sadržaj, ili odluku da za predmetni projekt nije potrebna izrada studije o procjeni utjecaja na okoliš i odrediti mjere sprječavanja, smanjenja ili otklanjanja negativnih utjecaja ili druge minimalne uvjete zaštite okoliša.

Besplatni mali oglasi uz kupon iz *Hrvatske riječi* koji

VAŽI DO 2. 12. 2025.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priložen kupon kojega objavljujemo u svakom broju *Hrvatske riječi*. Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine.

Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata.

Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a *Vladimir Nazor* iz Stanišića emitira se na valovima Radio *Fortuna*, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati.

Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

HRT

Emisije programa za Hrvate izvan RH emitiraju se ponedjeljkom, utorkom, srijedom i četvrtkom na Drugom programu HTV-a poslije 18 sati i to prema sljedećem rasporedu:

- ponedjeljak u 18 sati i 20 minuta – dokumentarni film o Hrvatima izvan RH
- utorak u 18 sati i 20 minuta – *Glas domovine*
- srijeda u 18 sati i 20 minuta – *Pogled preko granice* – Hrvati u BiH
- četvrtak u 18 sati i 10 minuta – *Globalna Hrvatska*

Emisije se repriziraju ponedjeljkom i srijedom (dokumentarni filmovi o Hrvatima izvan RH i *Pogled preko granice*) na HTV 4 od 20 sati i 30 minuta, a *Globalna Hrvatska* reprizira se na HTV 4 subotom u 17 sati i 10 minuta. Na satelitskom HRT Int. sve spomenute emisije prikazuju se u skladu s vremenskim zonama, a mogu se pogledati i na multimedijskoj platformi HRTi te na internetskom portalu *Glas Hrvatske*.

VINKOVAČKA TELEVIZIJA

Televizijska emisija *Hrvatska rič iz Vojvodine* u trajanju od 45 minuta, emitira se petkom od 21 sat i 45 minuta. Emisiju realizira redakcija NIU *Hrvatska riječ*.

HKU *Antun Sorgg* u projektu prekogranične suradnje

Obnova Šokačke kuće u Vajskoj

Hrvatska kulturna udruga *Antun Sorgg* iz Vajske i ove je godine, već četvrti put zaredom, sudjelovala u prekograničnim projektima koje raspisuje Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH. Ovogodišnji projekt, kojim su se prijavili na natječaj, nosi naziv »Baština u obnovi kroz prekograničnu suradnju«, a provodi se u partnerstvu s Općinom Andrijaševci iz susjedne Hrvatske, s kojom udruga već četiri godine ostvaruje uspješnu i kontinuiranu suradnju.

U sklopu ovog ciklusa aktivnosti, partneri iz Andrijaševaca obnovili su groblje u Rokovcima, dok je udruga *Antun Sorgg* ostvarila ukupno 19.988 eura bespovratnih sredstava za svoje aktivnosti. Ukupna sredstva koja su dobijena iznose 37.625 eura, što znači da partnerima ostaje 17.637 eura. Kako ističe članica udruge **Amalija Šimunović**, prvotna je ideja bila obnova stare sušare za papriku i izgradnja kuhinje koja bi udruzi omogućila iznajmljivanje ljetnikovca i dvorišta, čime bi se osigurala dugoročna samoodrživost.

»Kada smo počeli strugati zidove, shvatili smo da moramo ponovno zidati jer su zidovi bili u jako lošem stanju. Novi prostor nazidali smo na postojećim temeljima, pa

smo tako u potpunosti riješili i kuhinju. Postavljene su nove pločice, novi prozori, sada još samo čekamo namještaj«, pojašnjava Šimunović.

No, radovi su obuhvatili i obnovu *Šokačke kuće*, kojoj je vraćen izvorni izgled.

»Promijenili smo prozore, izbili smo vrata s ulice s dvije stepenice, kao što je nekada bilo, popločali dvorište starom ciglom te postavili ogradu na gonk i između prednjeg i stražnjeg dvorišta«, dodaje.

Nadalje, na drugom placu nalazila se stara kuća, a zbog opasnosti od urušavanja bilo je potrebno potpuno srušiti dotrajali bedem i izgraditi novi. Konačni rezultat projekta, ističe Šimunović, bit će potpuno osposobljena *Šokačka kuća* u Vajskoj, koja će se moći iznajmljivati zainteresiranim posjetiteljima, čime se dodatno potvrđuje samoodrživost projekta. Prostor će imati i muzejsku funkciju, s očuvanim elementima tradicijske baštine, dok su u dvorištu uređena dva bungalova, ljetnikovac s roštiljem te potpuno nova kuhinja – idealni uvjeti za organiziranje različitih događanja tijekom ljetnih mjeseci.

Ivan Ušumović

Mjesto na tablici nije garancija

Snaga 1. HNL

Foto: HINA/ Miljenko KLEPAC

Godinama (desetljećima) se raspredaju priče i rasprave koliko je jak prvi razred hrvatskog klupskog nogometa i gdje pripada po svojoj objektivnoj natjecateljskoj snazi. Ali tekuća sezona, možda bolje od svih, daje jedan od najboljih odgovora. Prva hrvatska nogometna liga (službeni naziv ove sezone je Supersport HNL) je izuzetno zanimljiva, a subotnja veličanstvena pobjeda *Rijeke* (osmoplasirana na tablici) od 5:0 nad prvoplasiranim *Hajdukom* razbija sve nedoumice. Uz to, *Slaven* iz Koprivnice drži visoku treću poziciju, dok iza njega slijedi čak pet momčadi na samo dva boda razlike.

Liga iz koje su potekli današnji i nekadašnji vatreni

Ponovno se mogu raspredati razne diskusije na temu hrvatske nogometne reprezentacije i nevjerojatnog učinka od tri medalje na šest svjetskih prvenstava na kojima je sudjelovala od svog debija na mundijalima, no nepobitno stoji činjenica kako je velika većina (izuzev nogometaša rođenih izvan hrvatskih geografskih granica) *vatrenih* igrački stasala na terenima 1. HNL. Primjerice, najbolji igrač svijeta 2018. godine **Luka Modrić** (194 nastupa za reprezentaciju Hrvatske) svojevremeno je nastupao za *Inter* (danas *Inter*) iz Zápřešića i *Dinamo*, **Darijo Srna** (134) i **Stipe Pletikosa** (114) igrali su nekoliko sezona za *Hajduk*, **Vedran Ćorluka** (103) nastupao je za *Inter* i *Dinamo*, **Mateo Kovačić** (106, aktivan) igrao je za *Dinamo*, **Dario**

Šimić (100) bio je oslonac *Dinama*, a potom godinama nastupao za *Inter* i *Milan*, dok je **Marcelo Brozović** (99) nosio majicu *Hrvatskog dragovoljca*, *Lokomotive* i *Dinama*. Samo pogled na ove legende hrvatskog i međunarodnog klupskog nogometa koje su tijekom svoje aktivne karijere, Modrić je još uvijek nevjerojatno aktivan u majici velikog *Milana*, nosili majice svjetskih veličina poput *Real Madrida* (Modrić, Kovačić), *Manchester Cityja* (Ćorluka), *Intera* (Brozović), *Chelseja* (Kovačić) i *Tottenhama* (Mo-

Foto: HINA/ Miljenko KLEPAC

Foto Hina/ Dario GRZELJ

drić, Ćorluka i Pletikosa), razbija sve neodumice o kvaliteti baze iz koje su ponikli. Naravno, nemojmo zaboraviti i one prve *vatrene* koji su se također put svijeta i velikih momčadi zaputili, također, igrajući na Poljudu, Maksimiru, Kantridi, Gradskom vrtu i ostalim znatno manjim hrvatskim stadionima koji imaju prvoligaške momčadi. Najbolji strijelac SP u Feancuskoj 1998. **Davor Šuker** je prije *Seville* i *Real*a zabijao golove za svoj matični *Osijek* i potom *Dinamo*, **Zvonimira Bobana** je *Dinamo* »katalpultirao« na San Siro (*Milan*), **Robert Jarni** je uz *Hajduk*-ov dres nosio i one *Real Madrid*a i *Juventus*a, **Robert Prosinečki** je igrao i za *Dinamo*, *Croatiju*, *Hrvatski dragovoljac* i *Zagreb*, ali i, kao jedini hrvatski nogometaš i za *Barcelonu* i *Real Madrid*.

Budućnost je neupitna

Bacimo li samo mali pogled na U21 tzv. mladu selekciju Hrvatske, koju uspješno vodi još jedna legenda hrvatskog nogometa **Ivica Olić**, a koju čini većina nogometaša koji trenutačno igraju u 1. HNL (izuzev nekoli-

cine »ranih internacionalaca«), priča o kvaliteti domaćeg klupskog nogometa ima još jednu pozitivnu odrednicu. Iako mu je tek 18 godina, **Luka Vušković**, nekadašnje *Hajdukovo* čudo od djeteta koje je sa samo 16 godina ostvario transfer u *Tottenham* vrijedan rekordnih 11 milijuna eura i već iza sebe ima dvije posudbe u Belgiju i Njemačku, a nedavno je i debitirao za A selekciju Hrvatske. On je kapetan mlade reprezentacije u kojoj igraju još **Toni Silić**, **Šimun Hrgović**, **Luka Hodak**, **Branimir Mlačić** (*Hajduk*), **Fran Topić** (*Dinamo*) **Ivan Katić**, **Fabijan Krivak** (*Lokomotiva*), **Adriano Jagušić** (*Slaven*), **Branko Pavić** (*Dubrava*), **Jozo Vukman** (*Hrvace*). Uz već »iskusne mlade legionare« također potekle iz 1. HNL: **Dominik Prpić** (*Hajduk – Porto*), **Lovro Zvonarek** (*Slaven – Bayern*), **Marin Šotiček** (*Lokomotiva – Basel*). Vjerojatno će još netko (Vušković bi trebao biti neupitan) »dobiti mjesto« idućeg ljeta u avionu za SAD, Meksiko i Kanadu, jer to je ona neupitna budućnost hrvatskog nogometa. Potekla iz jake 1. HNL.

D. P.

Foto Hina/ Dario GRZELJ

POGLED S TRIBINA

Dvije fronte

Sportski izraz igranje na dvije fronte u svom osnovnom značenju govori o utakmicama koje pojedina momčad usporedo igra na domaćim i inozemnim borilištima. Ali za uspješnost tako nečega potrebno je puno faktora. I, svjedoci smo na ovim našim prostorima kako uvijek negdje malo (ili više) zaškripi. Primjer broj 1 – višestruki prvak Hrvatske godinama je uspijevao odolijevati duplom angažmanu u 1. HNL i nastupima u Ligi prvaka i Ligi Europe. No, u prošloj sezoni ga je stigao balast dvije fronte i nakon odličnih igara u Ligi prvaka morao je naslov prepustiti *Rijeci*. Slična stvar se, na određeni način, događa i ove sezone, jer je već u prvih desetak prvenstvenih kola upisao čak četiri poraza. Primjer broj 2 – prošlosezonski

prvak *Rijeka* ove sezone nastupa u Ligi Konferencije i igranje na dva kolosijeka je ostavilo golemog traga. *Bijeli* s Rujevice se trenutačno nalaze na 8. mjestu domaće lige, dok se u Europi smjenjuju promjenljivi rezultati. Primjer broj 3 – košarkaši *Spartak Office Shoesa* igraju usporedo vrlo zahtjevnu ABA ligu i nastupaju u Ligi prvaka. Start je bio fantastičan: četiri uzastopne pobjede (ABA), a onda je teret putovanja i igranja protiv *Benfice*, *Le Mansa* i *Gran Canarie* došao na naplatu. *Golubovi* iz Dudove šume izborili su plasman u doigravanje Lige prvaka (trenutačni skor je 3-2), ali je počelo »štucati« u ABA ligi gdje je upisan i treći uzastopni poraz (*Ilirija*, *Bosna*, *Cedevita Olimpija*). Do kraja sezone ima još dosta, a sve tri navedene momčadi imaju priliku »usuglasiti« rezultate na obje fronte ili jednostavno odlučiti koja im je važnija.

D. P.

Umotvorine

- * Često je pitanje važnije od odgovora.
- * Progovori, da te vidim.
- * »Nije mi ništa« je vrlo jaka emocija.

Vicevi, šale...

- Ti si ćelaviji od mene!
- Kako mogu biti ćelaviji kad nijedan nemamo ni jedne dlake na glavi.
- Pa ti imaš veću glavu!
- Ćao, imaš 100 eura na zajam?
- Jao, nemam, nisam ponio.
- A kod kuće?
- Dobro su, hvala.

Aforizmi

- * Ponekad je prvi korak slobode da prestaneš voljeti svoje lance.
- * Novac ne mijenja ljude, samo im skida maske.
- * Ne pokazuju svoje slabosti, mnogo ih je koji nemaju milosti.

Vremeplov – iz naše arhive

Čajanka, Lemeš, 2015.

Didine pripovitke (iz knjiga Balinta Vujkova)

Samo vi pucajte, ja punim

Kad smo već udarili u divan, pa ima u tom istine – kaka otac taki sin – al i nije uvijek tako. Evo da kažem, kad je izbio još prvi rat, ovaj salaš priko bio nikag bać Baše što su ga zvali Krajcara. Čovičak bio vridan, još i čuvaran, valda je otud zapatio prdačno ime što je svaku krajcaru udaro o zube. Niko njeg nije čuo na poslu da kaže »naprid« već uvijek »za mnom«. Imo tri momka sina. Najstariji po čudi pljunut otac, a druga dva borme gledaju kako će krste izvuć ispod posla. Sva tri odneli u rat.

Za jedno po godine najstarijeg puštili kući, od one siljne pucnjave i straote skrenio siromak pameću. Nije da je lud el nemiran, al vremenom dođe na njeg velika nevolja i onda šta dovati u ruke so tim puca, više u pomoć i sto čuda, valda se siromaku pričinja šta je u ratu pribacio priko glave. Uzme on tako motiku pa nategne sapište i onda na svakog:

– Pu! Pu!

Kad ga priđe, momak opet redovan, vridan i poslušan. E, dva mlađa dočekala kraj rata, al ti zapravo vatre nisu ni vidili jel je jedan cilo vrime bio pucer, a drugi kuvar kod oficira. Došli kući ko iz svatova, uranili se, a još puni i novaca. Otac se obradovo, evo dvi muške snage, opet će se ljucki radit. Oš ti s vragovima ljucki. Toj dvojci više ne mriši salaš ni poljska radnja. Prošli svita naučili huncutarija, nije to sad šala zaularit i na poso uvatit. Njima samo da je mijane i provoda. Ne suprote se ocu, ne smidu otvoreno – ta sve dobro je u njegovim rukama – al ko se s vragom skontračio taj uvijek nađe burgiju što će i kamen probušit. Tako njima došla na ruku bratova nevolja.

– Jesmo mi ludi da radimo, zašto i mi ne bi pucali?!

– Imaš pravo, ko nam brani da ne pucamo?

Dogovorili se oni, pa će to tako i bit. Otac krene nji u kopačinu, a najstariji siroma kad uzo motiku već i počo:

– Pu! Pu!

Bać Bašo će njeg utijat, al ima šta gledat: i ona dva nategli sapišta i na sve strane:

– Pu! Pu!

I sad da vidiš nevolje: samo nek triba krećat na poso pa najstarijeg nek ni ne vaća bunilo, al ona dvojca već pucaju po svem salašu. Šta će otac – njemu puca glava – tuži se drvetu-kamenu sve zabadavad.

– Nosi i doktoru.

– Nosio bi ja nji – neće.

Bože m' prosti, siroma bać Bašo već rođenoj dici pomišlja da bi bolje bilo da su ostali digod u ratu kad jedared došo njegov stari štrojač – i on čovik bio u ratu, al zapravo, prošo i vatre i šturme ne jednu – pa kad je čuo za tu nevolju, kaže on:

– Slušaj ti, Bašo, kad ja poštrojim svinje, daj ti kreni u kopačinu ta tvoja dva bravca u čakčirama pa da vidiš kako ćeš i ličit.

Poslušao bać Bašo i kreće sinove:

– Ajd-ajd, dan je još dugačak – da uradimo što se još danas da okopat.

Štrojač gleda ispod oka, a ona dvojca došli lipo do motika i onda drž pa ne daj, salaš se već ori:

– Pu! Pu!

Jedan ovdud drugi ondud:

– Pu! Pu!

Latili se u pucnjavu, a štrojač dok je gledao-gledao, a onda zašo onima iza leđa pa najedared udri nogom u tur. Čizme dobro potkovane, natučene klincima, pa di udari tamo masnica mora ostat. Štrojač opet kad udari vrvom kad punim đonom, kad petom, al samo udara i ne bira je l to pedalj manje jel više ispod krstiju. Zauko se i jedared ona dvojca vide da tu nema šale pa stali s pucanjem i jedan će:

– Šta je sad ovo?!

– Ta ništa! Samo vi pucajte – ja punim!

Pričao Roko Stantić, Đurđin
Tica žeravica, 1964.

Rič po rič

Piše: Željko Šeremešić

Zašto j spo snig

Baka Janja sidi sva pokunjita. Snuždita. Koda j šta god skrivila. Svi ju gleda pa se čudu. Ko će drugi lanit neg strina Evča: »Baka Janjo šta vam je? Koda su vam sve lađe potonile«. Ni tribalo dugo da baka Janja dođe k sebi: »Evča, Evča... tavno ti tvoje. Da moram covat. Voliš čačkat, paklit. Evo šta j bilo. Prošle nedilje u utorak i sridu pado snig. Jelte?«. Svi potvrđuju a teta Evča ope pakli: »Pa šta onda. I vrime mu bilo. Eto ispalo j da j spo mlogo prija neg što pada u poslidnji godina. Onako kako j prija uvik bilo«. »E baš tako. Evo ga još i sade ima. Ni zagruvo al ni da i nije. Al je bome i zaladilo. Smrzlo. E sad ide glavno. I potli sniga ja u subotu na nedilju sanjam dadu, majku, staru, starog, sve pokojne iz kuće. Ta izredali se vala svi. I svi pitu di sam. Kaču je doć vidit? I šta sade mislite zašto j spo snig? Ko će se sitit šta se moglo vidit ka j spo snig?«, baka Janja divani. Pita. Strina Evča će ope: »Pa šta ako ste sanjali. Mal ko ne sanja. Moš mislit mrtavci ti zovu? A zašto j spo snig? Vala mu došlo vrime. I za zemlju j dobro. I kake vam veze sade ima snig s grobljem i pokojnima?«. Sa j baka Janji stvarno prikipilo: »Evča, nevoljo jedna kako neb imo veze snig sa grobljem i pokojnima. I tebe se tiče. Vite, oma sutra kako sam sanjala zaputim se na groblje. Vedit sve nje što sam sanjala. Snaja mi drage volje odnese limuzinom. I šta mislite šta sam vidila na groblju?«. Svi uglas pitu: »Šta.... Šta ste vidli?«. Strina Evča će ope: »Ta šta mož vidit na groblju neg grobove«. Baka Janja razveziva pa zaveziva maramu. Otkopčava pucada na rukava pa se zasukiva. Objašnjava: »Čeljadi kako j spo snig i ni se otopio tako se vidi onako kako jeste«. »Ta dete već kašte šta se vidi?«, ope će strina Evča. Digla se sa stolca baka Jasnja pa odgovara: »Čeljadi, vidi se da j malo ko bio na groblje otk a j spo snig. Skoro niko. Prošlo maltene po nedilje a tragova od noga u snigu da j kogod došo obić njegove na groblju toliko da je silom na prste jedne ruke mož metnit. I vidiš koj kod koga bio. Ni to sam pone da ne pada snig da pokrije brig već da od zviru mož vidit trag već je i do tog da j spo snig da se vidi ko volji i poštiva svoje pokojne. Ko je dođe obić. Kako vidim poštivanja odviše malo. A što j najgorje obišla sam i vaše i bome ni jedan trag nisam vidla. Svi cigurno mislu da su na Sisvete odradili cilu godinu. Jel da s na groblje ide sam ka j lipi dan jel sarana«. Svi ko opariti sagnili glave. Čutu. Nemu šta kazat. Odjedanput strina Evča divani da triba it. Da mora žurit jel je zaboravila šta god poradit kod kuće. Baka Janja nastavlja: »Sam ti žuri Evča. Pazi noge da ne pokidaš. Tako j to. Ajd što vi niste ošle na groblje. Silom dovde dođete. Al disu dica, rodbina? Stari vas otrani. Kako znam naradili se i naostavljali vam kuća i zemlje. Pomagali vala dok su kocali. A glete sade. Da znate, sve to nas dragi Bog isprobava snigem i grobljem. Da vidi ko j kaki. Sve se kako vidim zaboravlja. Ako ništa druto zato se triba moljit da dragi Bog na nas ne zaboravi«. Čutim pa isapim u sebe: »Kako j baka Janji ovako šta god moglo doć u pamet? Zašto j spo snig?«.

U NEKOLIKO SLIKA

Adventske radionice Subotičkog oratorija

Beograd

Žednik

Đurđin

Subotica

Godišnji koncert

25

godina festivala

POKROVITELJI

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE
NACIJALNO INSTITUT
KULTURNOG NASLIJEĐA

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO
REGIONALNOG RAZVOJA
I INFRASTRUKTURE

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO
POSJELARSTVA
POSJELARSTVA
I VODARSTVA

3.12. 2025. u 19 sati

Velika vijećnica Gradske kuće Subotica
ulaznice u pretprodaji na telefon

063 80 87 836

cijena ulaznice: 400 rsd

Sudjeluju:

Antun Letić - Nune

Josip Francišković

Ante Crnković

Marija Kovač

Tamara Štricki Seg

Lidija Ivković

Ansambel Ruže

Ansambel Hajo

KATOLIČKO DRUŠTVO
„IVAN ANTUNOVIĆ“

ETNOLOŠKI ODJEL
„BLAŠKO RAJIĆ“

29. izložba božićnjaka

5. XII. – 12. XII. 2025.
Predvorje Gradske kuće
Subotica

Otvorenje izložbe
5. XII. 2025.
19 sati

Mogu se pogledati dvije prodajne izložbe:
HKC „Bunjevačko kolo“ - Likovni odjel i HKPD „Matija Gubec“ - Likovno-slamarski odjel
Izložba se priređuje uz potporu Grada Subotice.

Kolo, kolo, bit' će pir

Godišnji koncert
Dječjeg folklornog ansambla

7.12. 2025.

20 sati

Velika dvorana
HKC "Bunjevačko kolo"

Cijena ulaznice: 500 din

pokrovitelji:

Cyberneta
Slobodna
Subotica

medijski
pokrovitelj:

PRETPLATITE SE

TUZEMSTVO
☐ 6 mjeseci = 1300 dinara
☐ 1 godina = 2600 dinara

*** INOZEMSTVO**
☐ 6 mjeseci = 75 eura
☐ 1 godina = 150 eura

* Zbog povećanja troškova dostave novina primaran smo povišati cijenu pretplate. Hvala na razumijevanju.

Dostavite nam kopiju uplatnice i popunite adresu na koju želite da Vam stiže »Hrvatska riječ« svakog tjedna

HRVATSKA RIJEČ
 Ime i prezime: _____
 Ulica i broj: _____
 Mjesto i zemlja: _____
 Telefon i e-mail: _____

www.hrvatskarijec.rs

Hrvatska riječ u PDF-u
 Pretplata na internetsko izdanje

- Tuzemstvo: 1000 dinara godišnje
- Inozemstvo: 10 eura godišnje

Nalog otvorite na hrvatskarijec.rs/pretplata

SWIFT: **OTPVRS22**
 AD MS FIL Subotica
 IBAN: **RS35325960160000218862**
 NIU Hrvatska riječ
 Preradovićeva TI, 24000 Subotica

Ovu narudžbenicu i uplatnicu pošaljite na adresu uredništva:
 NIU »Hrvatska riječ«
 Preradovićeva TI, 24000 Subotica
 Uplatu izvršiti na broj žiro računa: **325950060001449230**

RADIO MARIJA
Kršćanski glas u vašoj kući!

FREKVENCJE:
 NOVI SAD 90,0 MHz
 SUBOTICA 90,7 MHz
 SOMBOR 95,7 MHz
 NIŠ 102,7 MHz

KONTAKT:
 Ured: 024/600-099
 Program: 024/600-011
 SMS: 063/598-441

Slušajte nas i na aplikacijama:
 Radio Marija Srbije
 Radio Maria play

www.radiomarija.rs

 @Radio.Marija.Srbije

 @radiomarijasrbije

ILI-ILI

AKCIJA

Priključenje **BESPLATNO**

+ Birate između:
 - 6 meseci po 1 dinar ili
 - 12 meseci sa 50% popusta

Astra Telekom 011 44 22 009

89. OBLJETNICA HKUD-a »Vladimir Nazor«

Godišnji koncert

7.12.2025.

20 sati

Hrvatski dom, Sombor